

RUTES

AMAGADES DE MALLORCA

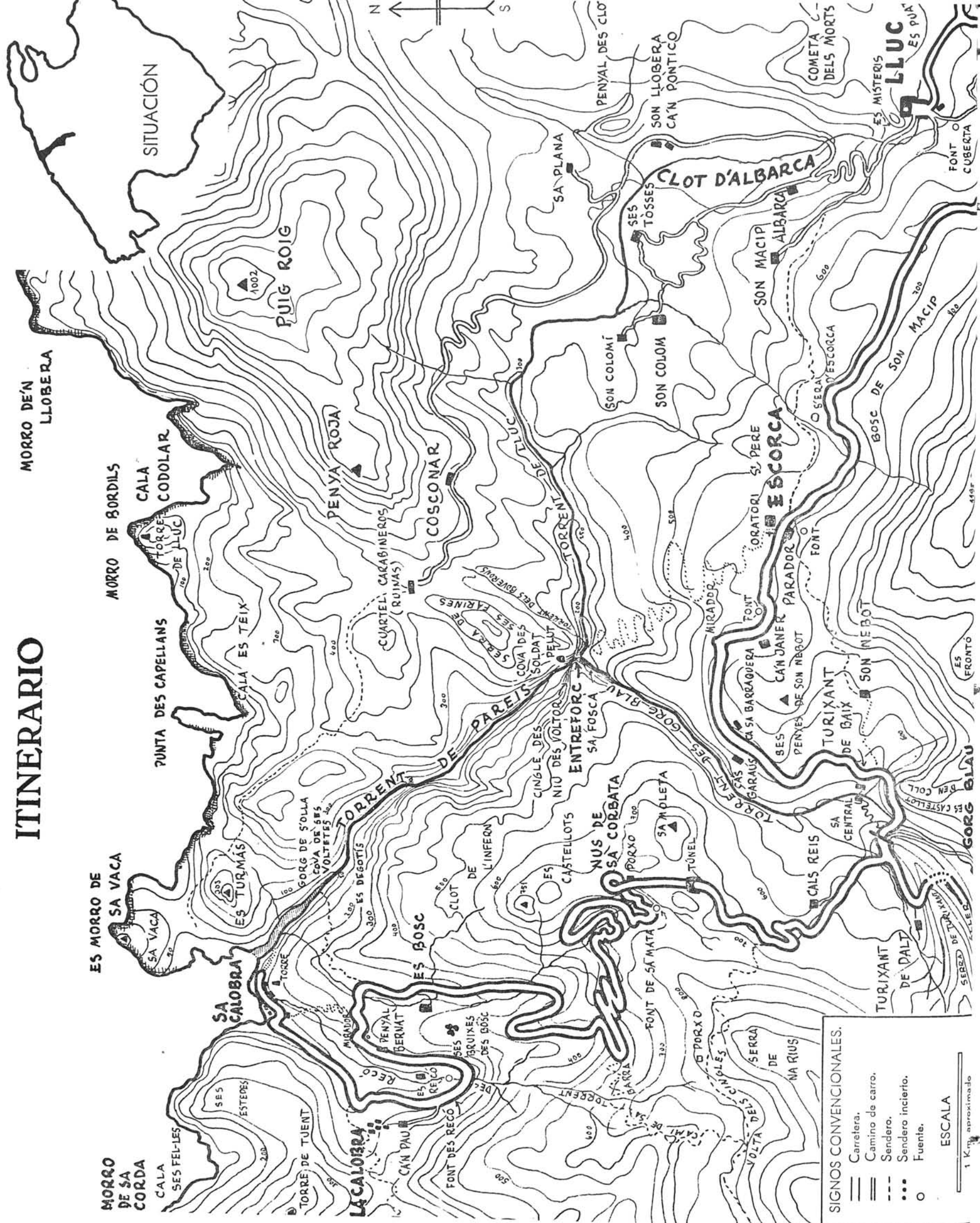

TORRENT DE PAREIS

1) ESCORCA - L'ENTREFORC I LA FOSCA

15

ITINERARIO

Portada:

La bretxa de L'Entreforc vista des del mirador de la carretera a La Calobra, al arribar a Les Penyes de Son Nebot.

Es aquesta zona, la de l'Entreforc, la Fosca i el Torrent de Pareis, la més grandiosa i espectacular de Mallorca. Els privilegiats que poden contemplar-la al natural i recorre la seva accidentada configuració, no poden estar-se de pensar més enllà del present ni fer callar el desig de conèixer qualche

(Segueix en la contracoberta posterior)

1. Aproximadament a mitjan lloc del tros de carretera entre Lluc i el Puig Major es troba Escorca, punt a on hem de iniciar la baixada fins al mar al llarg del Torrent de Pareis.

Les cases de la possessió, poc visibles des de la carretera, s'amaguen entre un dens alzinar i una hirsuta garrotxa que ja allà mateix anuncien la fragositat i aspror del paisatge que ens espera.

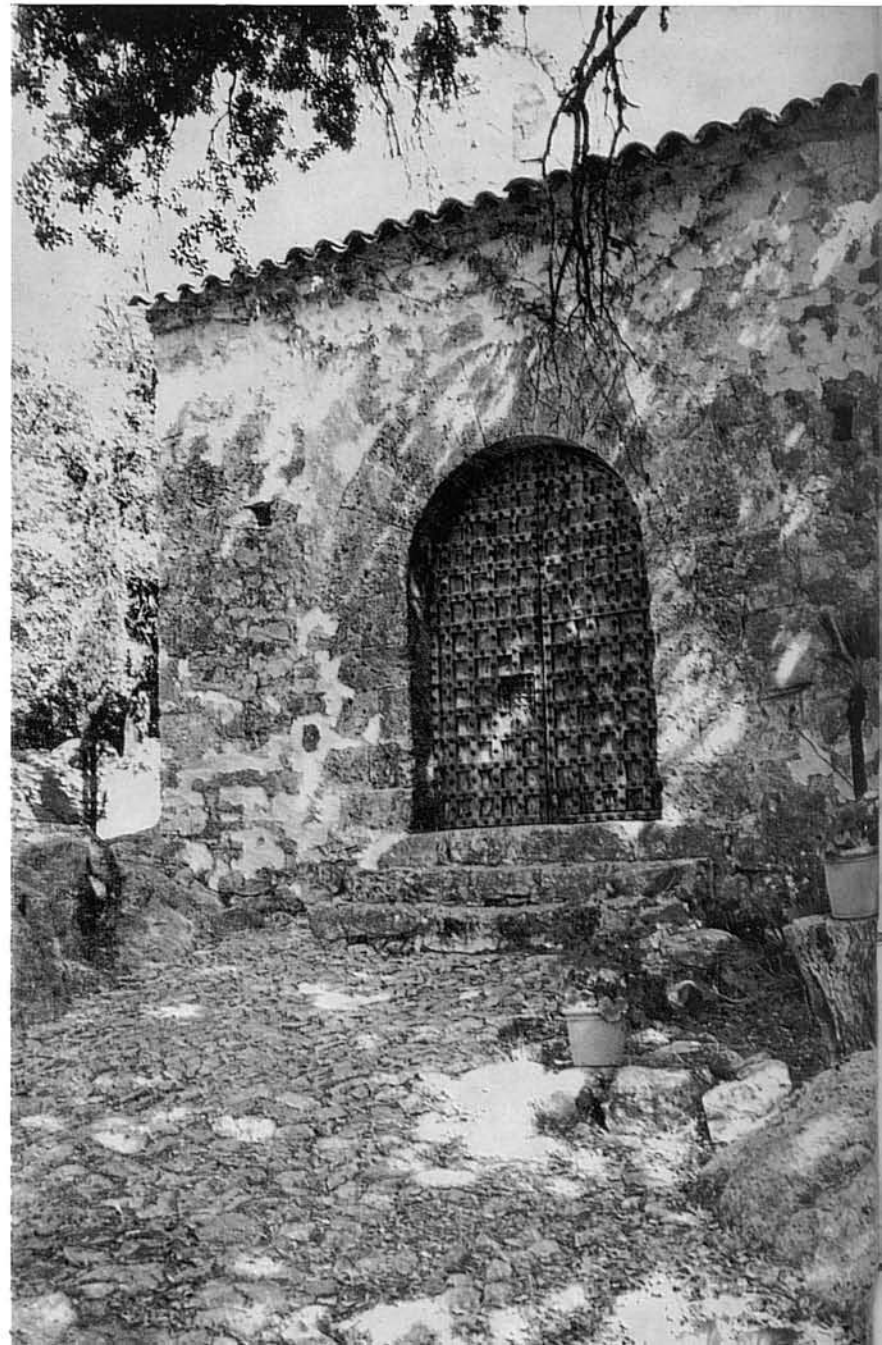
2. Les cases de la possessió d'Escorca queden un poc a reramà, així és que no solen esser vistes ni tan sols pels excursionistes que cada any, a l'estiu sobretot, en passen a prop en gran nombre, en cerca de les meravelles de l'Entreforc i el Torrent de Pareis. El frontis principal, davant una placeta tancada de parets i enormes roques, resulta molt mala de fotografiar fins i tot, com aquí, amb gran angular a causa del reduït espai que queda per emmarcar-la completa.

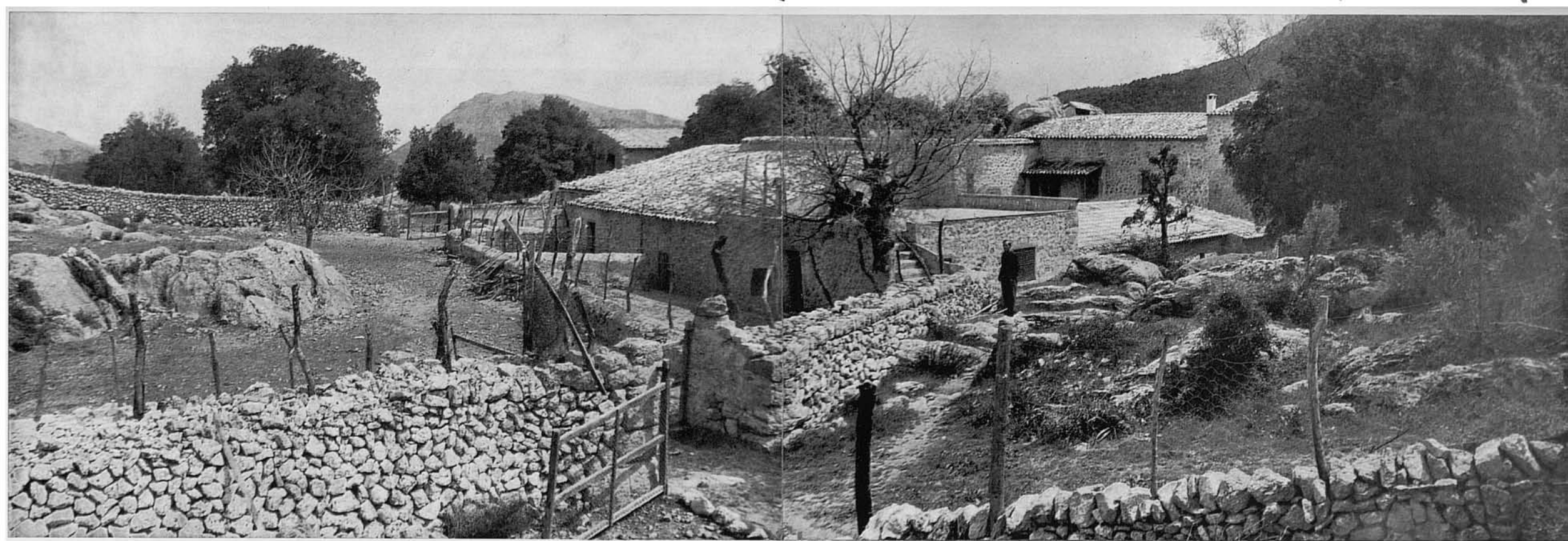

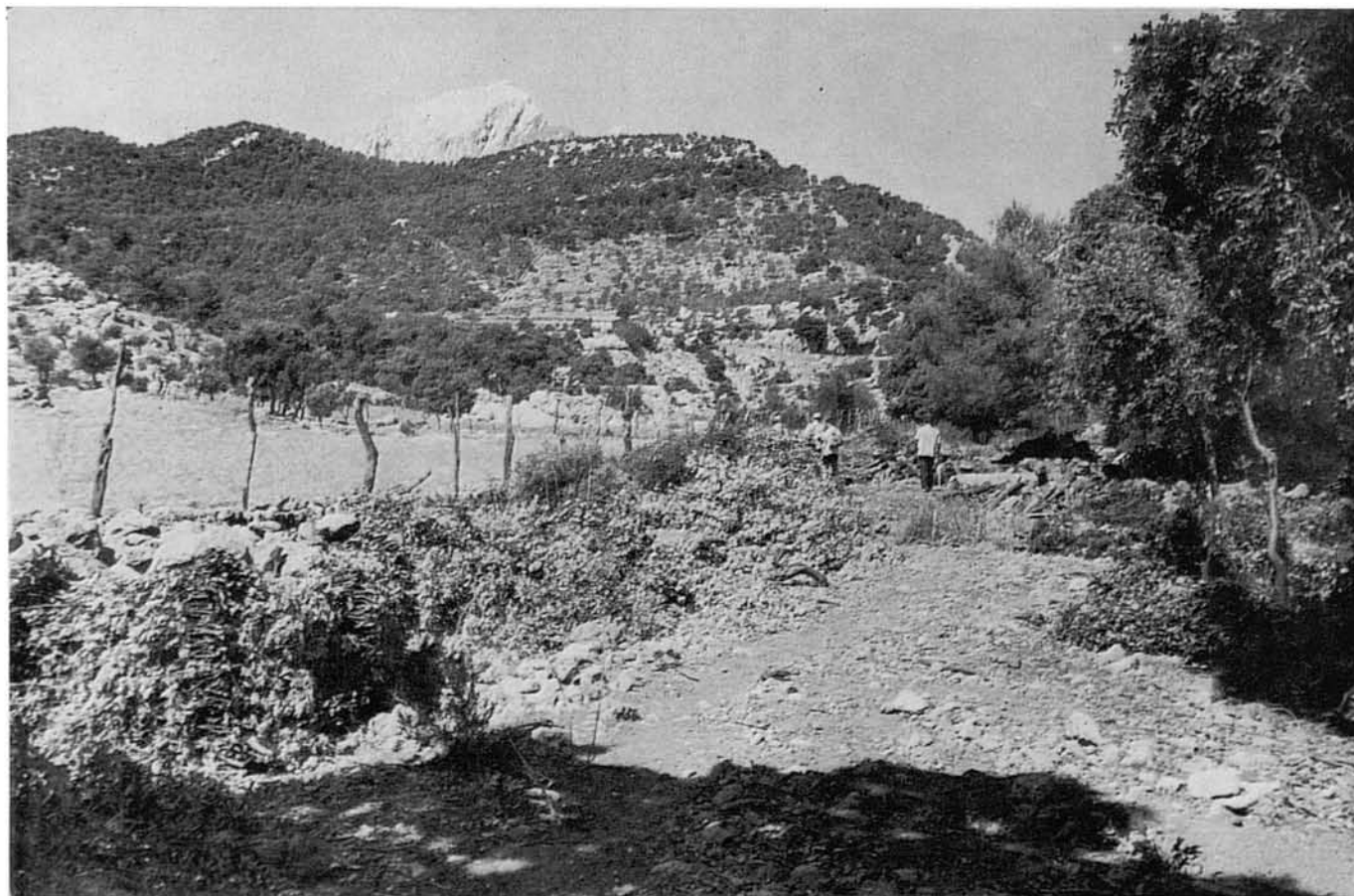
3-5. La nostra marxa comença exactament en la barrera d'entrada als jardins de la possessió, per darrera mateix de la vella església gòtica de Sant Pere d'Escorca, dos detalls de la qual —l'espadanya i el portal— oferim aquí. Aquesta esglésieta, originàriament parròquia, es una de les primeres que existiren a Mallorca després de la

conquesta per Jaume I, i constitueix amb les coetànies seves —Sant Miquel de Campanet, Castellitx d'Algaida, entre altres—, una venerable relíquia del passat. Per algunes anècdotes de la seva història remetem a la introducció de la Ruta 3: «Lluc pel vell camí de Selva».

6. Exactament devora la paret de la dreta de l'església neix el tirany que prenim, que de tot d'una va aferrat als corrals posteriors de les cases. Enfront, al fons, es perfila la mola del Puig Tomir (1.100 m.); a l'extrema esquerra es veu al lluny la característica berruga del Puig Caragoler de Femenies; a mà dreta guaita un tros de coster del Puig Galileu cobert pel tupit alzinar de Son Macip.

7-11. El tirany, que es pot perdre en aquest lloc, baixa bruscament entre unes alzines i s'aferra tot seguit a la tanca d'uns terrenys conradissos de la possessió que reguen de l'aigua de la Font d'Escorca, recollida en uns safareigs vora la carretera.

En ocasió de les nostres baixades l'estiu de 1965 en diumenges successius per tal de fotografiar aquesta Ruta, tingürem la fortuna de poder captar allà mateix els principals moments de la composició i combustió d'una sitja de carbó.

Es molt freqüent de trobar per la muntanya de Mallorca les velles eres de carboner, senyals de la gran activitat d'aquesta indústria en altres temps immediats; mai, però, no havíem trobat una sitja encesa. El carbó vegetal —per la competència d'altres combustibles més còmodes i més nets— ja no s'emplea avui gairabé enlloc, ni fins i tot a moltes possessions de muntanya amb fàcil comunicació, a les portes de

les quals hem pogut veure les bombones de recanvi de butano. Evidentment el carbó vegetal està passant a la història. Per això fou més gran la nostra satisfacció de poder captar aquesta rara manifestació viva d'una cosa que tingué fins fa poc molta d'importància a Mallorca, que deixam plasmada aquí per constància gràfica en el futur.

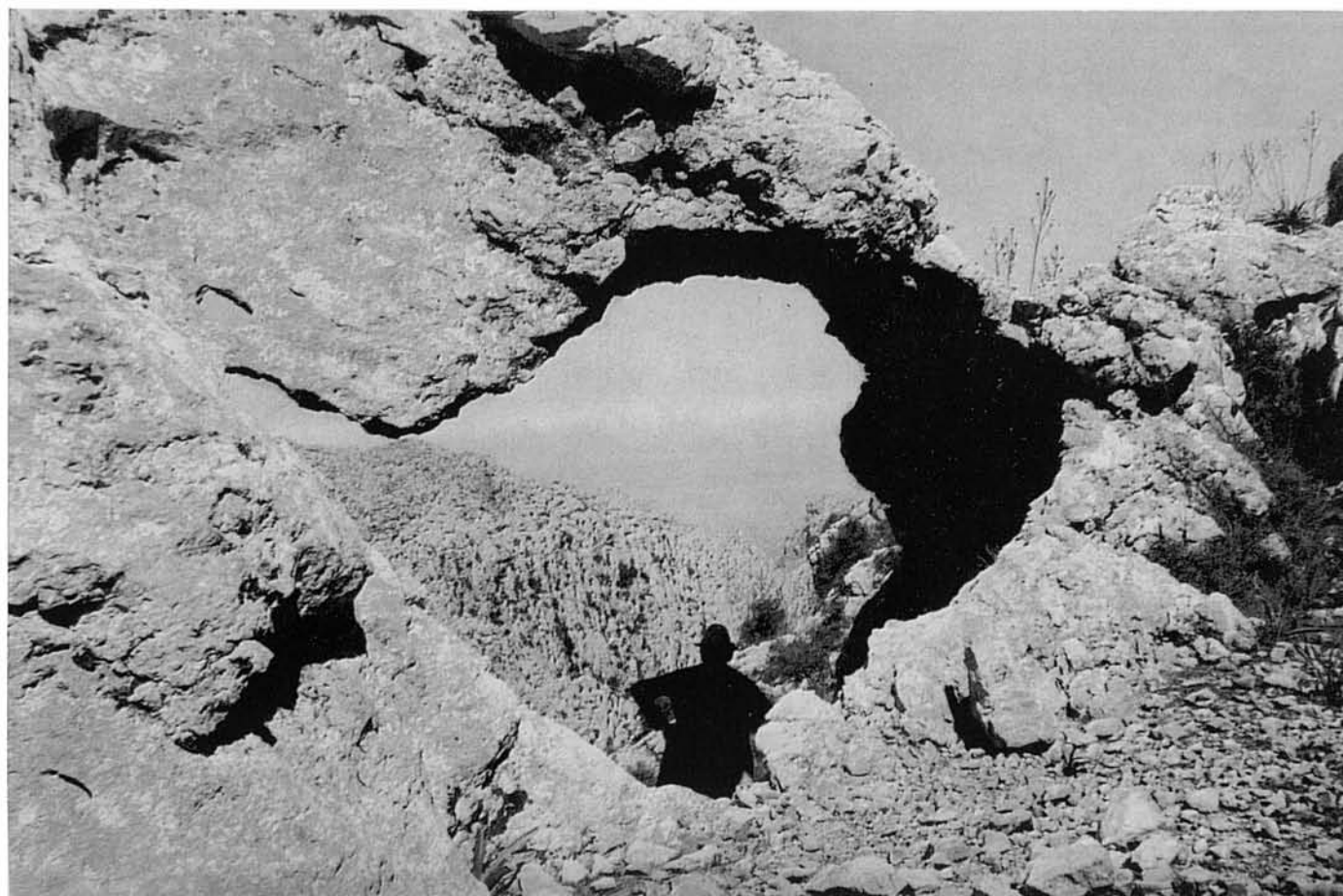
Es fa una era circular d'uns quatre o cinc metres de diàmetre o més, amb macs en terra, de manera que entre ells puga circular l'aire. Els troncs —aquí d'alzina— s'apilen mig drets, cobrint l'era en forma de túmul que es tapa després de terra. Els pals en forma de T que es veuen en la perifèrie semblen haver-hi estat posats per tal de contenir la terra, a fi que la de dalt no rellisqui.

Encesa la sitja, crema durant dies i fumeja per una ximeneia central fins a la total combustió incompleta de la pira. En la darrere foto el túmul està en plena combustió i ja visiblement rebaixat. Aquestes fotos estan preses en tres sortides en tres diumenges seguits. No varem esser a temps de veure la pròpia estructura de la pira ni quan s'en treia el carbó.

12. Deixat enrera el rotllo de la sitja, el tirany arriba fins a l'extrem de la paret de l'hort i tot seguit comença a baixar l'abrupte coster fins a la fondalada del Torrent d'Aubarca. En aquesta foto, a l'enfront, guaita per darrera dels costers immediats coberts d'alzinar, el cim del Puig Major (1.445 m.).

13. Ens estam submergint en un món fantàstic d'eternes i esqueixades calisses. Aquí l'erosió del vent ha anat foradant poc a poc la dura roca fins a obrir aquest gran portell, a través del qual compareixen les esquerpes crestes que rodegen l'Entreforc i, al lluny, la blava franja del mar.

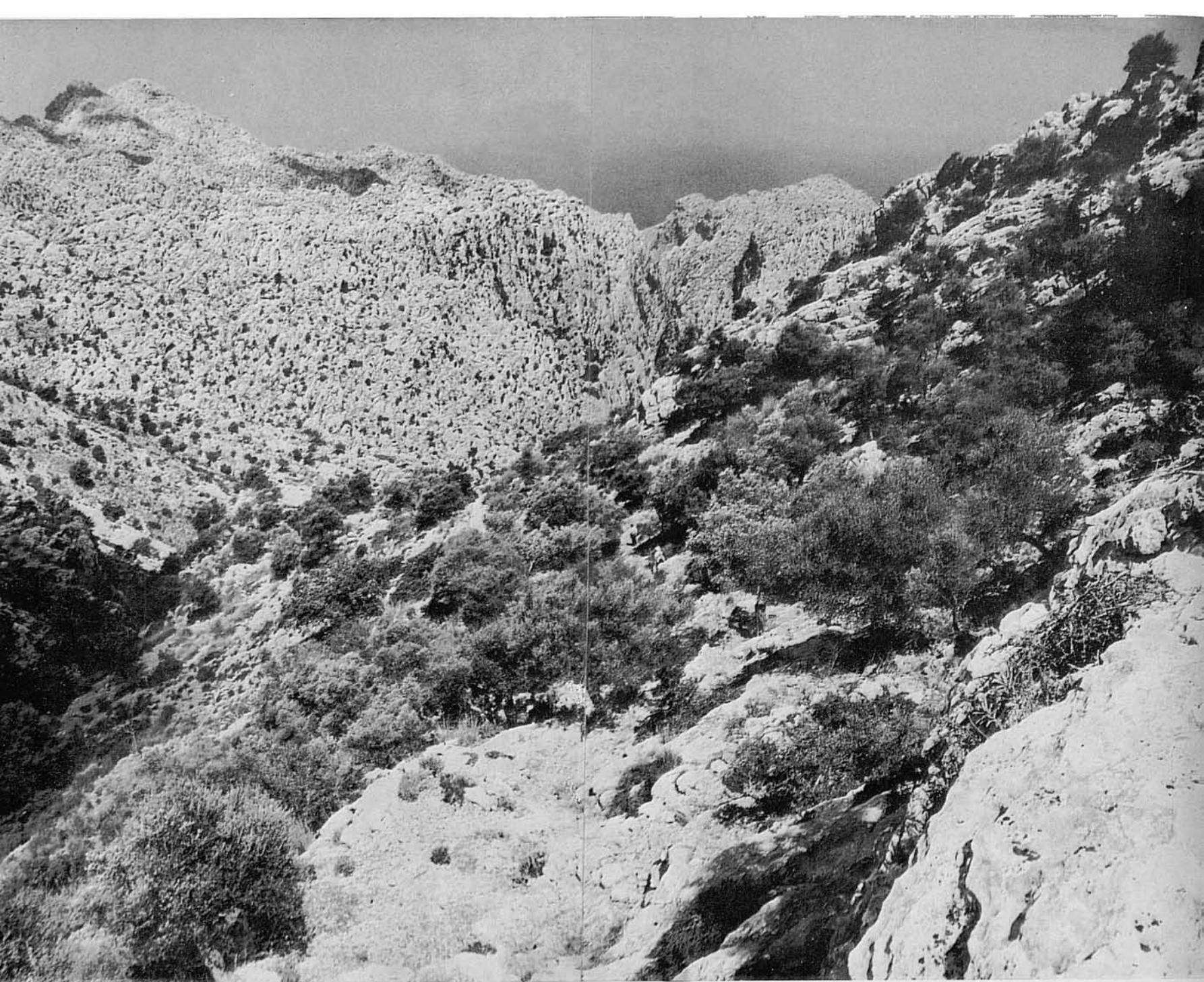
14-15. Tot d'una es comença a veure des del tirany un quimèric paisatge petri, com una infernal i aclaparadora algarabía de penyals, alçant-se tumultuosament uns damunt els altres o afonant-se abatuts en precipicis i fondàries. Els estrats, en anàrquics sinclinals i anticlinals tràgicament combats, mostren les brutals empentes que els elevaren i donaren forma; alguns, quasi drets, s'empinen cap amunt, trencats i dislocats, encavallats uns damunt els altres; masses amorfes de fangs fossilitzats semblen surar com a viscosa espuma immòvil en el desordenat concert de penyes.

En la primera foto es veu la carretera a l'arribar, vorejant l'abisme, al mirador que es troba al peu de les Penyes de Son Nebot; en la segona s'ofereix el mirador, més de la vora, que està al peu de la cornisa sortint sobre el buit en ombra. Més a la dreta, contraforts orientals del Puig Major i la Moleta de Ca'ls Reis, entre els quals passa la carretera a la Calobra al doblegar el coll del túnel.

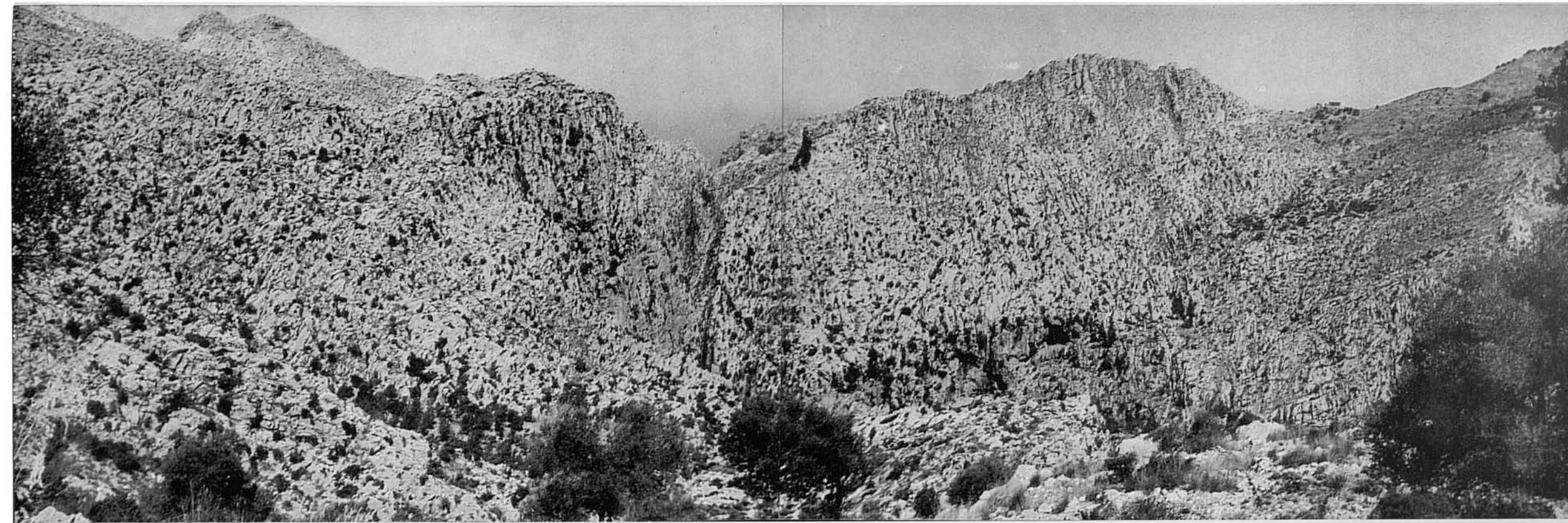

16-17. El tirany o senderó segueix baixant, molt pedregós, per l'abrupte coster en direcció a la bretxa de l'Entreforc, que

sembla allà baix com un brutal i colossal esqueix en les nues serres de grises calisses.

18. Des d'alguns punts més oberts s'abraça el conjunt desolat i tràgic dels penya-segats i cingles que empresonen l'Entreforc. Molts d'aquests paratges, esquius i inaccessibles, han presenciat des d'allà el devenir dels temps durant milers de milenis, sense que encara ningú els hagi trepitjat.

Per l'extrema dreta compareixen els costers de baixada del Puig Roig i les ruïnes de la caserna de carabiners, des d'on es veu baixar vers el fons la barrancada del Torrentó dels Boverons, descrita en el fascicle 5 d'aquesta publicació. Més a l'esquerra les crestes i els intransitables costers de la Serra de ses Farines amb els seus murs occidentals sobre l'Entreforc, i el Torrent de Pareis. A l'altre costat de la bretxa, davant, els igualment intransitables costers de les darreres baixades dels imponents penyalars de Ses Penyes de

Son Nebot. Per darrere elles, les espantoses timbes del Cingle del Voltor, que, continuats pel Clot de l'Infern, rematen allà dalt amb les berrugues petrees dels Castellots, que es precipiten esgarriposos sobre el Nus de la Corbata i la carretera a Sa Calobra en passar per les terres del Bosc. Damunt el primer —esquerra— del dos Castellots es projecta construir, per suggerència nostra, el «Mirador Antoni Parietti».

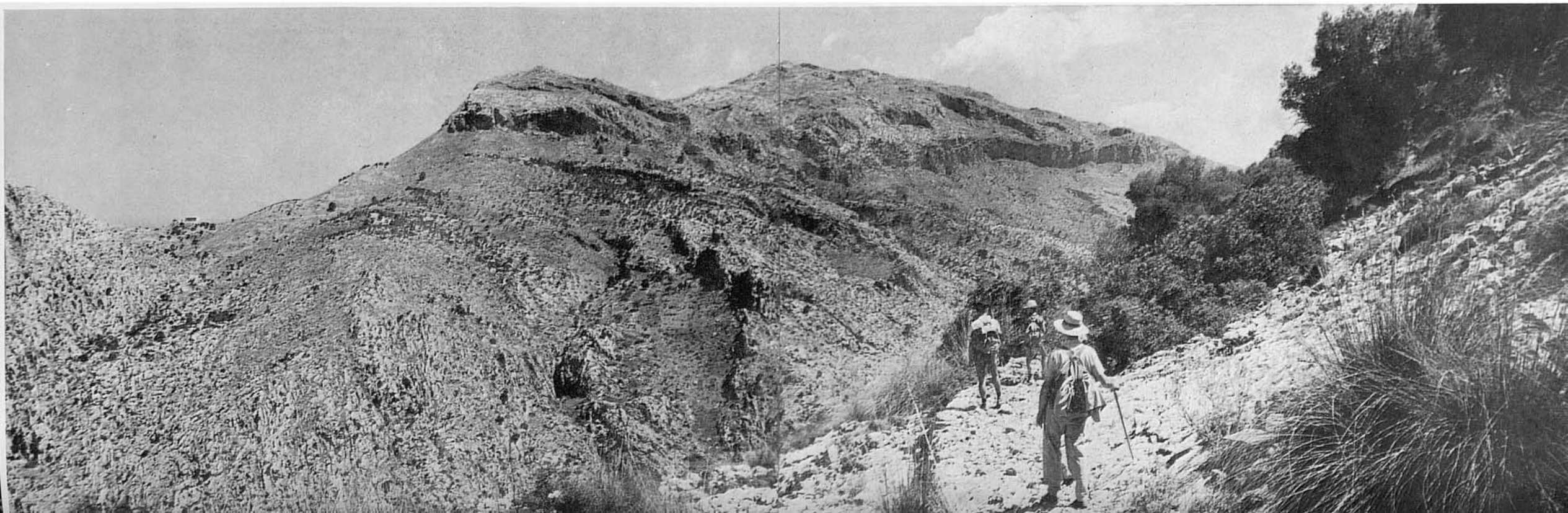
19. El tirany, molt empinat i erissat, segueix coster avall amb violents revolts, enfonsant-nos de cada vegada més en aquell fantàstic món d'esquinçats penyalars.

20. Poc abans de destriar panoràmicament el Puig Roig, la Penya Roxa del qual es comença a veure en aquesta fotografia, el caminó es fa més planer i suau, i, passat un collet a manera de bretxa entre penyals...

21. ...es descobreixen en tota la seva extensió els costers sud i oest del Puig Roig, vessant-se abruptes i difícils vers el pregon Torrent d'Aubarca.

El Puig Roig és una immensa i compacta mola amb una corona superior d'altres parets encinglerades que només es poden franquejar per alguns passos. El cim té 1.002 m. i pel coster nord es precipita damunt la mar amb uns altíssims i espectaculars espadats verticals. Aquí a l'abric de la Penya Roxa es veu negrejar una taca d'olivar, i al seu damunt l'inclinada línia de relleixos de roca que agombolen les cases de Cosconar. Cap a elles es veu pujar, com una línia blanquinosa de dreta a esquerra el camí que les comunica amb Lluc pel Clot d'Aubarca, descrit igualment en la Ruta 5.

22. Des del caminó a on ens trobam hem enfocat el teleobjectiu vers la part oposada del barranc, per oferir la vista de les cases de Cosconar, que no es podien distingir en la foto anterior...

23. ...i la de les ruïnes de la casa dels carabiners, en el coll entre el Puig Roig i la Serra de ses Farines.

24-25. Durant un bon tros el tirany va ara baixant el coster amb trossades més uniformes i planes, un cop en direcció oest i altres en sentit contrari, posant-nos a la vista llunyanies canviants, ja sia les altures del Puig Major i la Moleta de Ca'ls

Reis (a l'esquerre, dalt, Ses Penyes de Son Nebot i el mirador de la carretera sobre l'Entreforc); o bé les vessants del Puig Roig i les fondalades del Torrent d'Aubarca, amb muradals d'aspecte més abrupte i difícil com més ens hi anam acostant.

26. El fotògraf ha sortit un poc del camí per oferir aquesta panoràmica dels allucinants paratges en el fons dels quals passa el Torrent d'Aubarca (del qual se'n veu un colze a baix, a mà dreita, poc abans d'arribar a l'Entreforc), i per on el nostre tirany, accidentadíssim i quasi arrasat en els darrers bocins, alcanza el fons del llit del torrent.

27. Aquí estam encara un poc amunt i segueix la part bona del caminó. En aquest tros, des d'alguns punts, si es pega un crit en direcció a l'Entreforc, l'eco el retorna multiplicat i escalonat en intensitat, reflectit en les murades de roca.

28. Poc després assolim el llit del torrent d'Aubarca, desolat i calcinat, a on es palpa un apretat silenci pastós que ho omple tot, i a on el sol d'estiu oprimeix i abrusa. Hem en-

trat en un quimèric món, estàtic i aclaparador, a on l'home no representa més que un insignificant punt intrús i bellugadís.

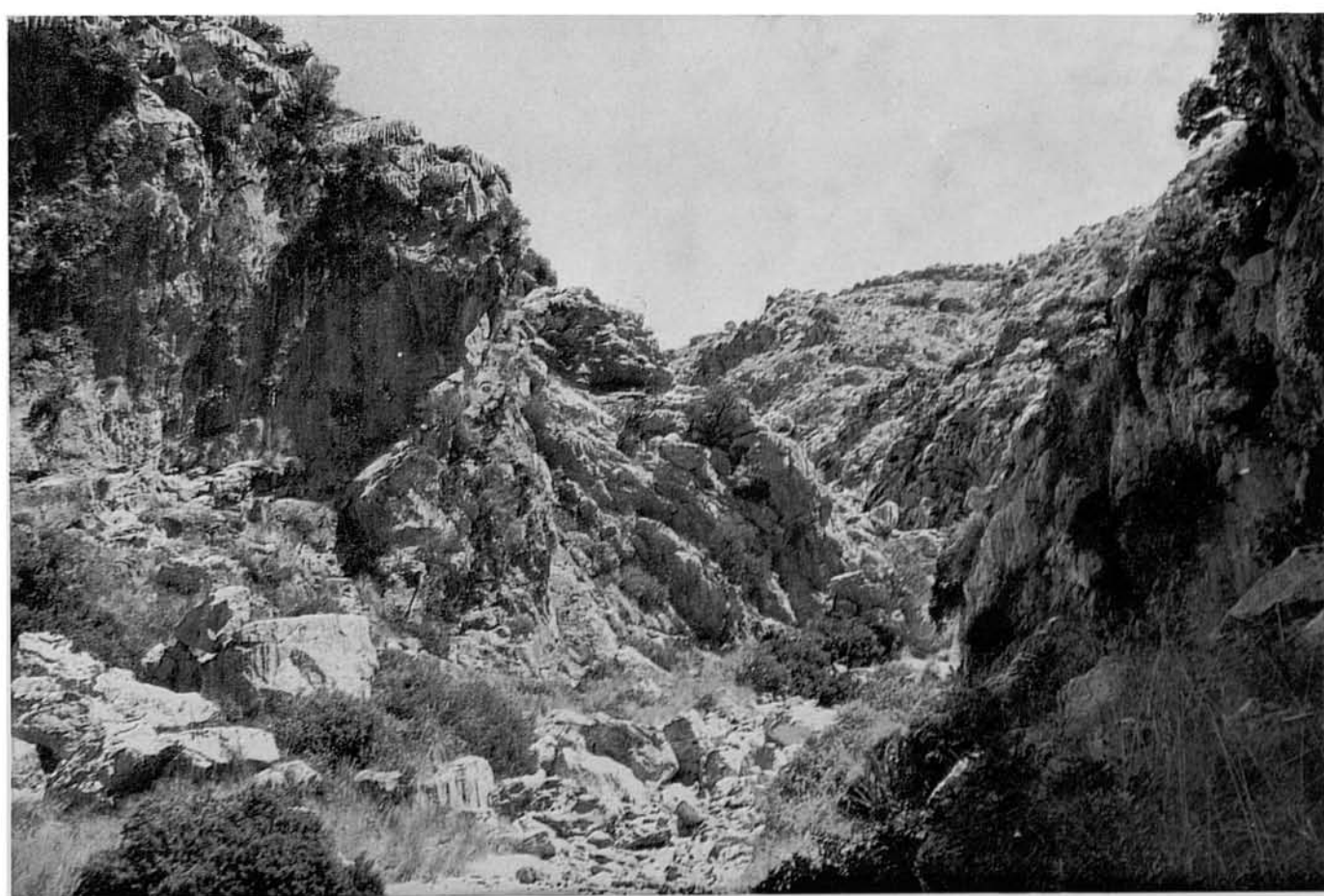

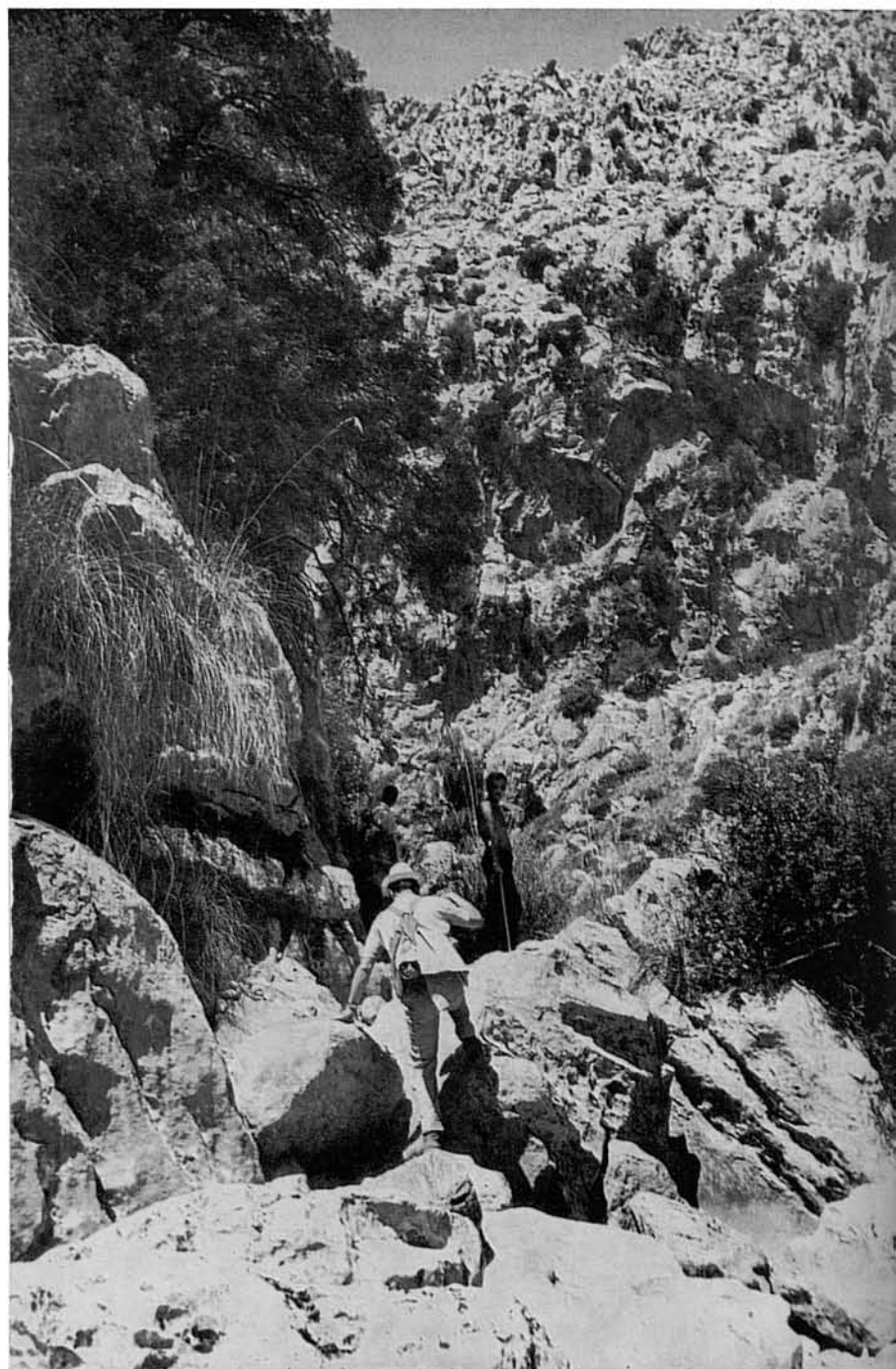
29-30. El llit del torrent està tenallat per totes parts per esqueixades parets de roca, pràcticament intransitables i en sa major part insalvables, que s'eleven a gran altura. La primera

foto n'ofereix un aspecte en direcció a l'Entreforc; la segona, presa des d'una mica més avall, el mostra, en sentit contrari, venguent de la part de Son Colom.

31. Per seguir la nostra marxa hem de cenyir-nos a la vorera esquerra...

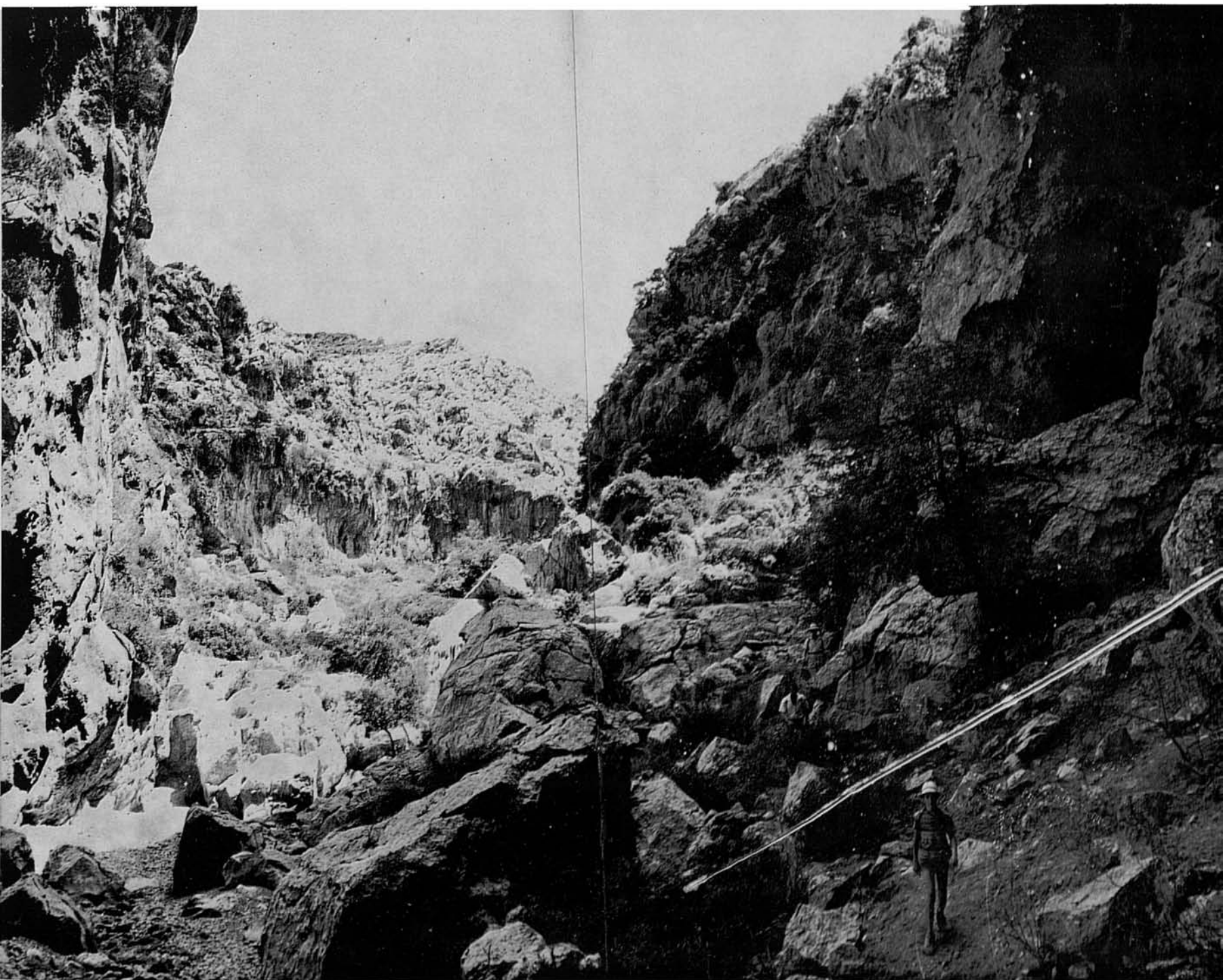

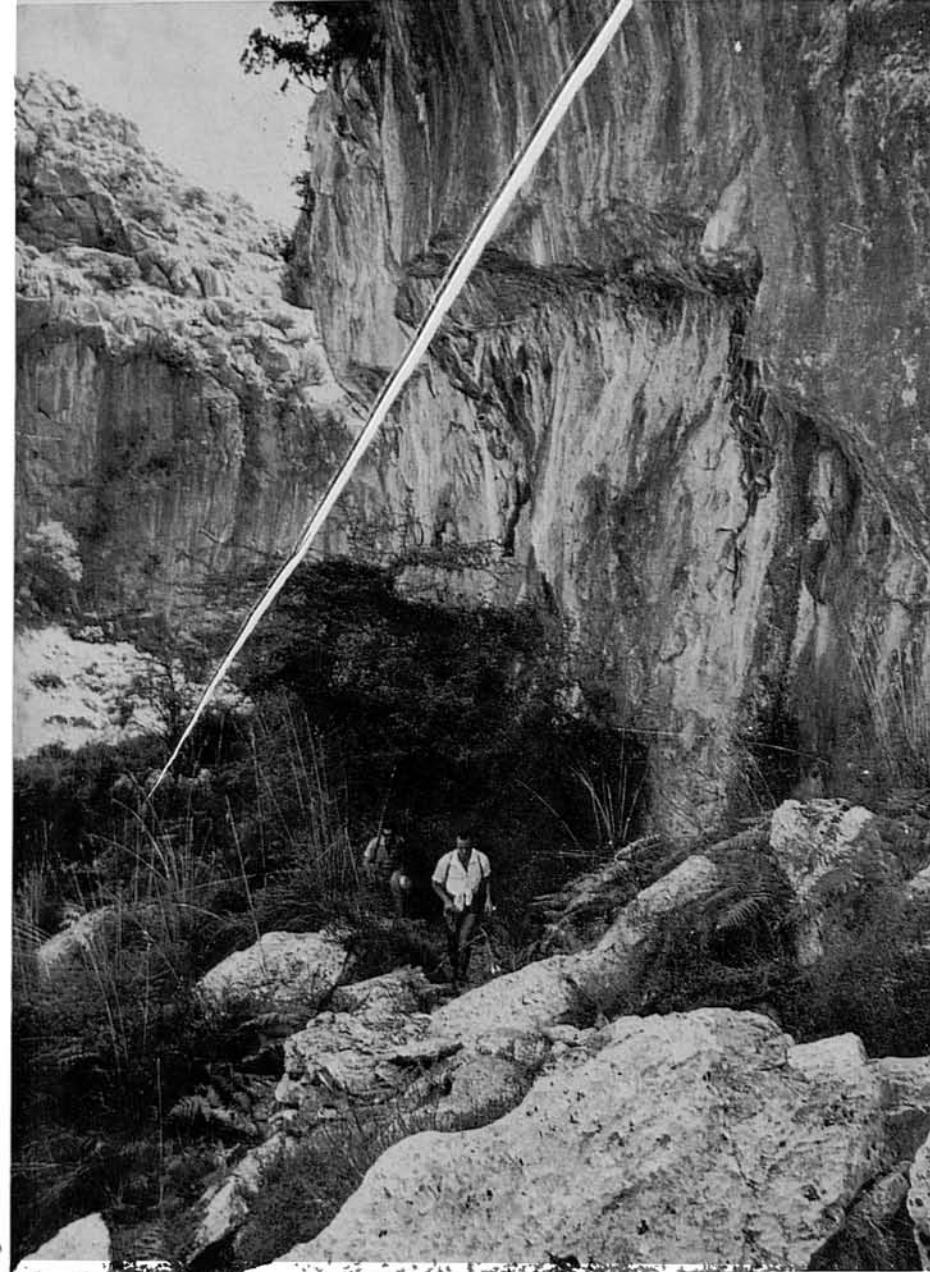
32. ...a on arranca un tirany que en certa manera enllaça amb el que hem seguit de baixada, i que ens evita d'haver d'anar per dins el torrent, no sempre fàcil de transitar, fins i tot quan està sec.

33-34. Aquest tirany està dominat per imponents parets i a la vista d'aclaparadors roquissars que en ocasions, esboldre-

gats de qui sap quan, han erissat el sòl amb enormes penyals. Entre aquests penyals s'obri pas el caminó que, a més...

35. ...està obstruït per mates, espinaguers i càrritx en gairebé tot el recorregut, per més que tot això a penes dificulta el pas.

36. A la vista ja de l'esclatxa de l'Entreforc, el caminó s'eleva per salvar, passant-los per damunt, els enormes còdols d'un colossal esboldrec. Aquest esllavissament de parets i altres que es troben al llarg del torrent, situats en punts batuts obligadament per la corrent, semblen ésser deguts a haver soscavat les aigües els fonaments dels respectius murs, senyal inequívoca —que es dona per descomptada veient la pregona excavació d'aquestes fondes torrenteres—, que en algun temps o tal volta en la darrera part de l'Era Terciària, el règim de pluges i corrents fluvials de Mallorca degué ésser intensíssima i permanent.

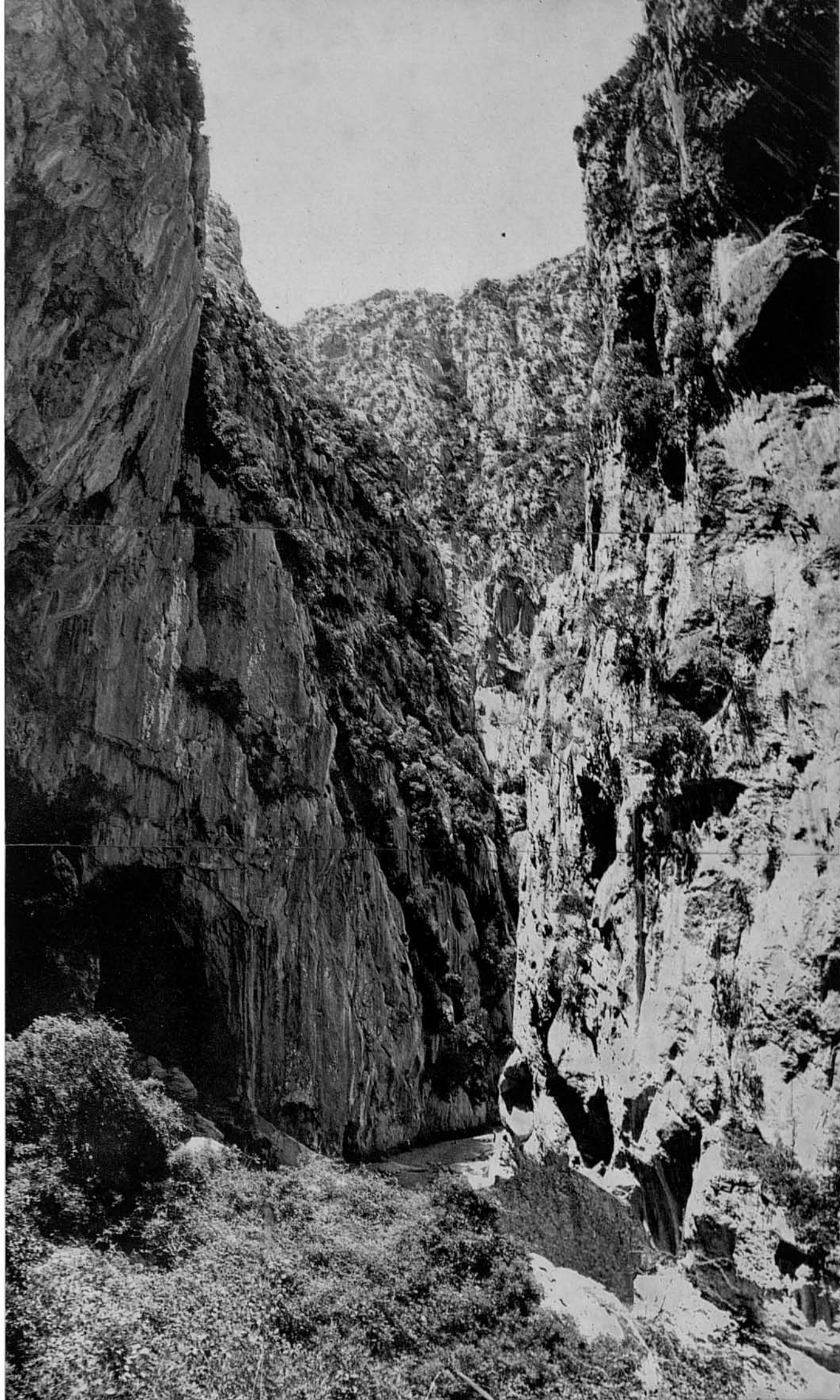
El caminó, salvats aquests esboldrecs, comença a baixar de bell nou vers el nivell del torrent, i tot seguit...

37. ...ens posa davant la meravella de l'Entreforc en el punt d'arribada allà del Torrent d'Aubarca. El paratge és per quedar anorreat, vegent-lo al natural i rodejat del seu propi ambient. La fotografia no dóna més que una pobra impressió de la realitat, encara que les persones que es veuen al fons del torrent poden ajudar, servint de referència, per imaginar al manco el colossalisme d'aquell fantàstic indret.

A l'esquerra, la mateixa paret que determina l'Entreforc i en la que es bada la boca d'una gran cova, producte igualment d'ensorraments per l'empenta de les aigües contra el peu de la paret espadada; a la dreta, una altra paret, altíssima i vertical, corresponent a la cara occidental de la Serra de ses Farines; enfront, el mur, més alt encara, dels Cinques del Niu del Voltor. Per entre mig d'aquesta darrera paret i la de l'esquerra arriba el Torrent del Gorc Blau, unificant-se allà mateix amb el d'Aubarca.

Com a complement i ampliació d'aquesta vista, es pot veure la que, descobrint un angle major, encara que similar, publicarem en el fascicle 7 d'aquesta col·lecció (foto num. 42) i que no hem

volgut repetir, prenguent aquesta altra, fidels al nostre propòsit de no donar cada vegada més que fotografies rigurosament inèdites.

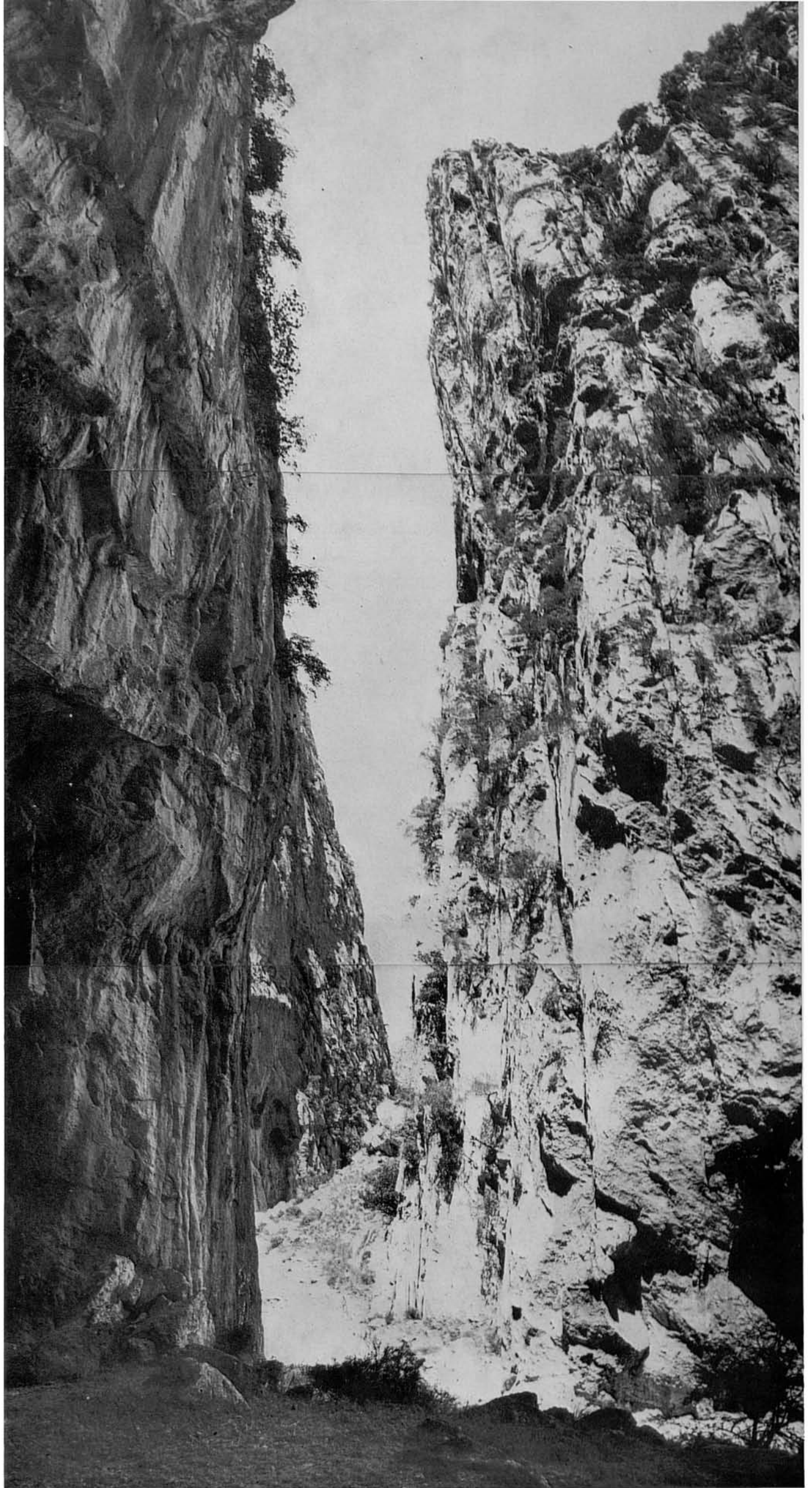

38-39. El tirany, abans de tocar el fons del torrent, passa devora la cova esmentada, la vista de la qual oferim aquí

presa de fora a dins, i de dins a fora, per més que la darrera sense la perfecció desitjada, per la dificultat del contrallum.

40. Des de la mateixa boca de la cova, enfocant vers l'inici del Torrent de Pareis prenim aquesta vista de l'Entreforc, que deixa veure els colossals murs verticals que el determinen —a mà dreta el corresponent a la Serra de ses Farines, i al fons el del cingle del Niu del Voltor—, que hem sentit a dir si tenen de 130 a 150 metres sobre el sol de l'Entreforc, sense que ens consti positivament ni per la nostra part poguem dir-hi res en pro o en contra.

41. Vetaquí una panoràmica de l'Entreforc, presa des de l'esllavissament oposat a l'arribada del Torrent del Gorc Blau. Per l'esquerre, per on hem vingut, es veu arribar el Torrent d'Aubarca; per la dreta, al nostre enfront, es precipita el del Gorc Blau per l'apocalíptica

escletxa en els penyalars del fons, un cop travessades les tenebres de la fins avui no conquistada Fosca; en el centre, baix, es veu l'angle rocós que determina la unió dels dos torrents, donant lloc a l'«entreforc» o bifurcació, i en el mur inferior del qual es veu una petita cova. Devora aquesta cova es troben dos companys de grup, un assegut, i l'altre —haviem acabat de dinar quan es prengué la vista— tombat damunt un llençol de plàstic. Aquell que els pugui distingir a simple vista, pot estar orgullós de la seva agudesa visual; i, al descobrir-los, tindrà una bona referència comparativa per fer-se càrrec de la fantàstica grandiositat del paratge.

Aquí, per la confluència dels torrents esmentats, es forma el de Pareis que, tot just iniciat, té la seva primera gran aventura, exactament en el punt que reproduceix l'angle inferior dreta d'aquesta foto.

L'observació detinguda dels detalls del tros de llit del Torrent del Gorc Blau que surt en aquesta foto, facilitarà la millor comprensió de les que segueixen, perquè, seguint la descripció, anam a internar-nos per l'escletxa que du a la Fosca fins allà on bonament poguem. Tal volta puga semblar que a l'enfront dreta no hi ha més que una elevada paret impenetrable. I no és així: Darrera d'aquest esbaldregament de roques —que vistes des d'aquí semblen insignificants i simples còdols, però que ja se'n veurà el tamany fotografiades d'aprop—, es bada una espectacular escletxa entre altíssims murs molt acostats entre ells, que ens permetrà d'entrar uns centenars de metres o poc més, cap amunt del llit del Torrent del Gorc Blau fins a topar amb el mur d'un «Fins aquí hem arribat». A partir d'allà s'inicia la vertadera i misteriosa Fosca, paratge que s'ha intentat de conquerir repetides vegades, sense haver-se aconseguit fins ara, que sapiguem.

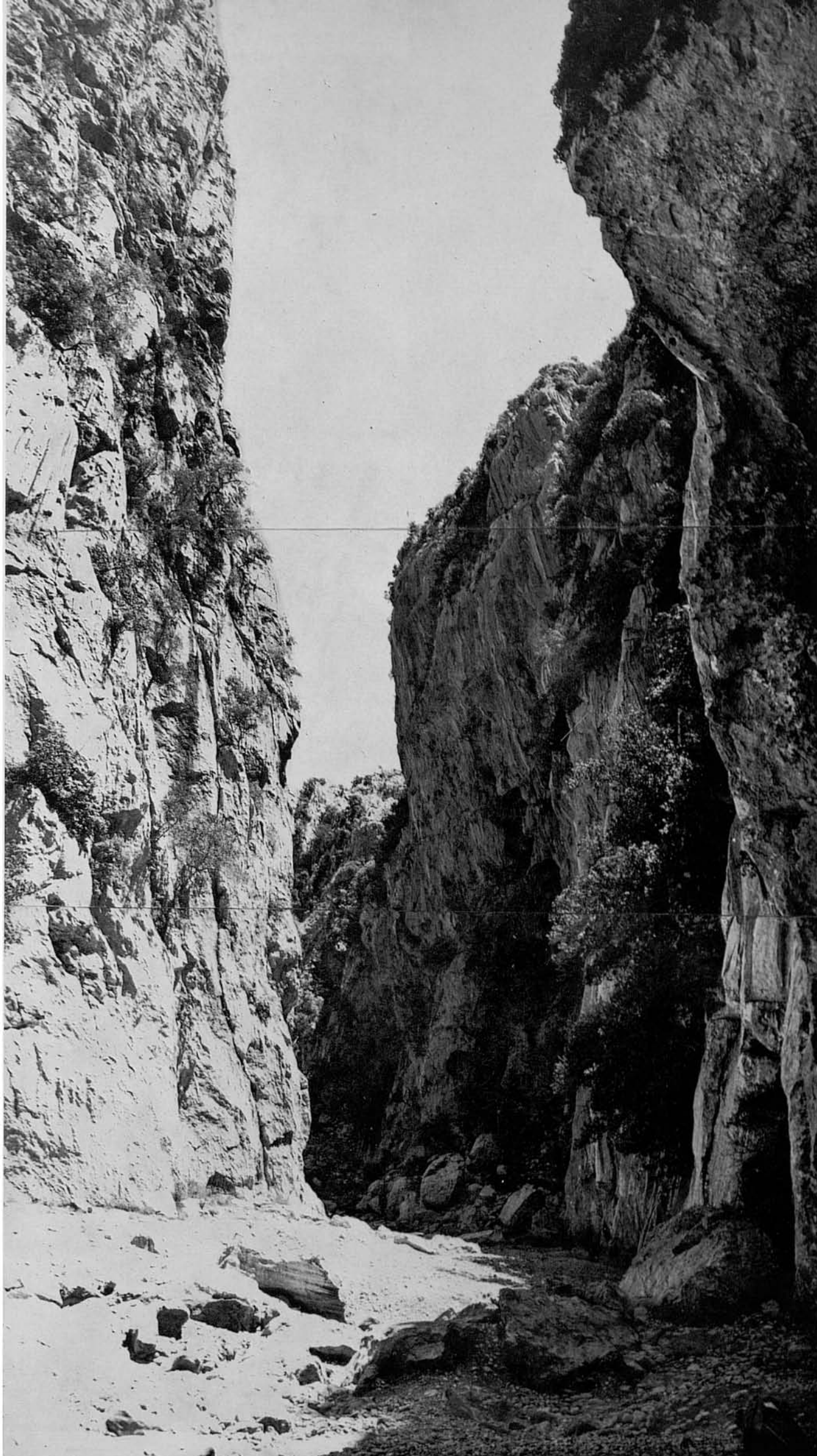
Demanam una mica d'indulgència per aquesta fotografia, que haguérem de captar en cinc plaques, malgrat d'empregar un gran angular. Hagués estat desitjable aconseguir un tros més dels torrents, però aleshores haguessin quedat defora els cims.

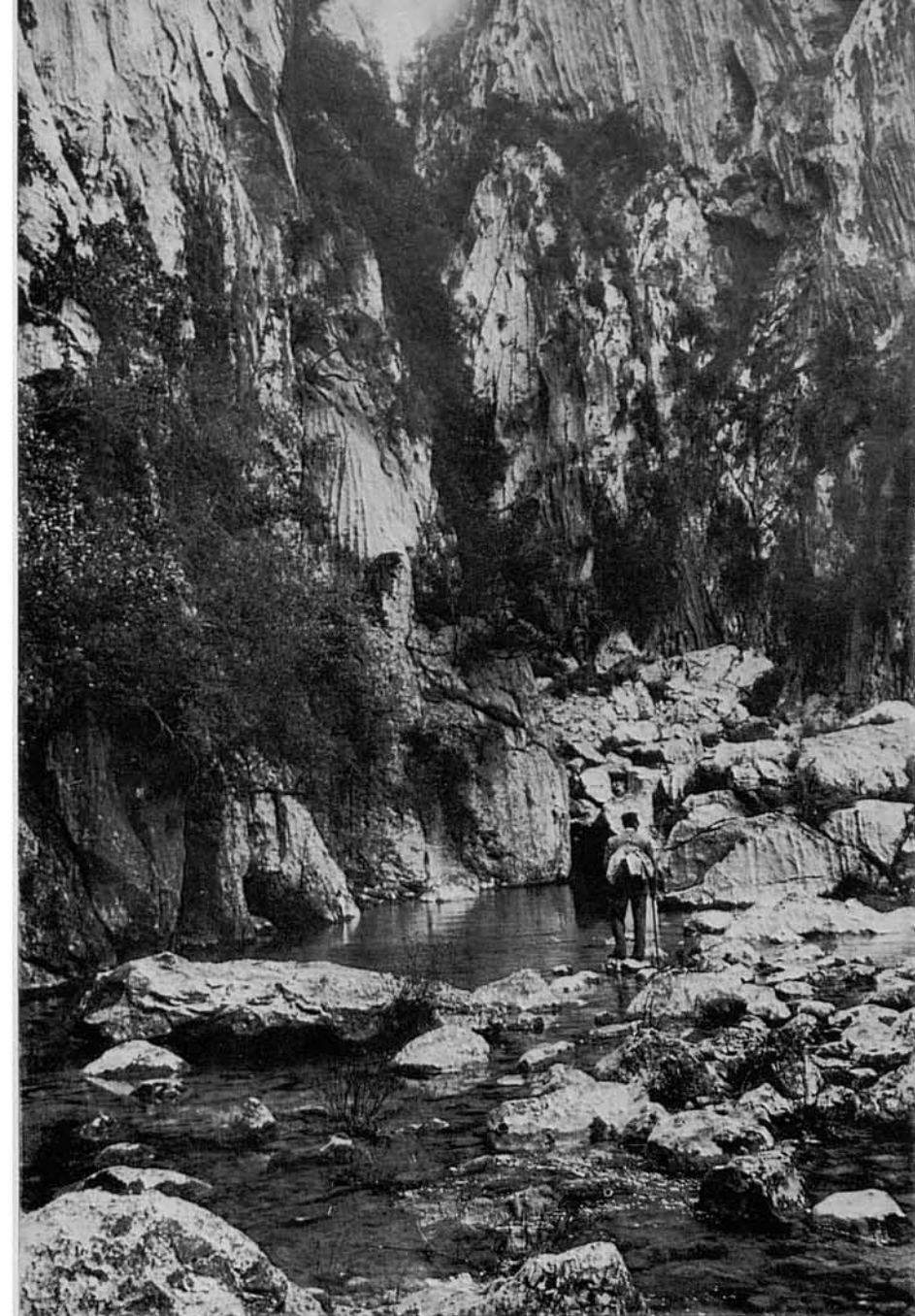
42-43. Aquestes fotos mostren dos aspectes nous del punt d'arribada a l'Entreforc del Torrent d'Aubarca. Haurien d'anar, igual que la que segueix, davant de la gran, núm. 41, però ha semblat convenient avançar aquesta a fi de poder-la tirar d'una sola vegada, aprofitant el centre del fascicle. Altrament hauria hagut d'anar en dues fulles distintes i xapar-se en dos el fotogravat, amb el risc d'una defectuosa unió al doblegar i cosir.

44. Vista retrospectiva del lloc per on hem arribat a l'Entreforc, presa des del fons del torrent devora l'angle o cantó que

divideix els dos torrents, i mostra el llit o fons del d'Aubarca a l'arribar a la confluència.

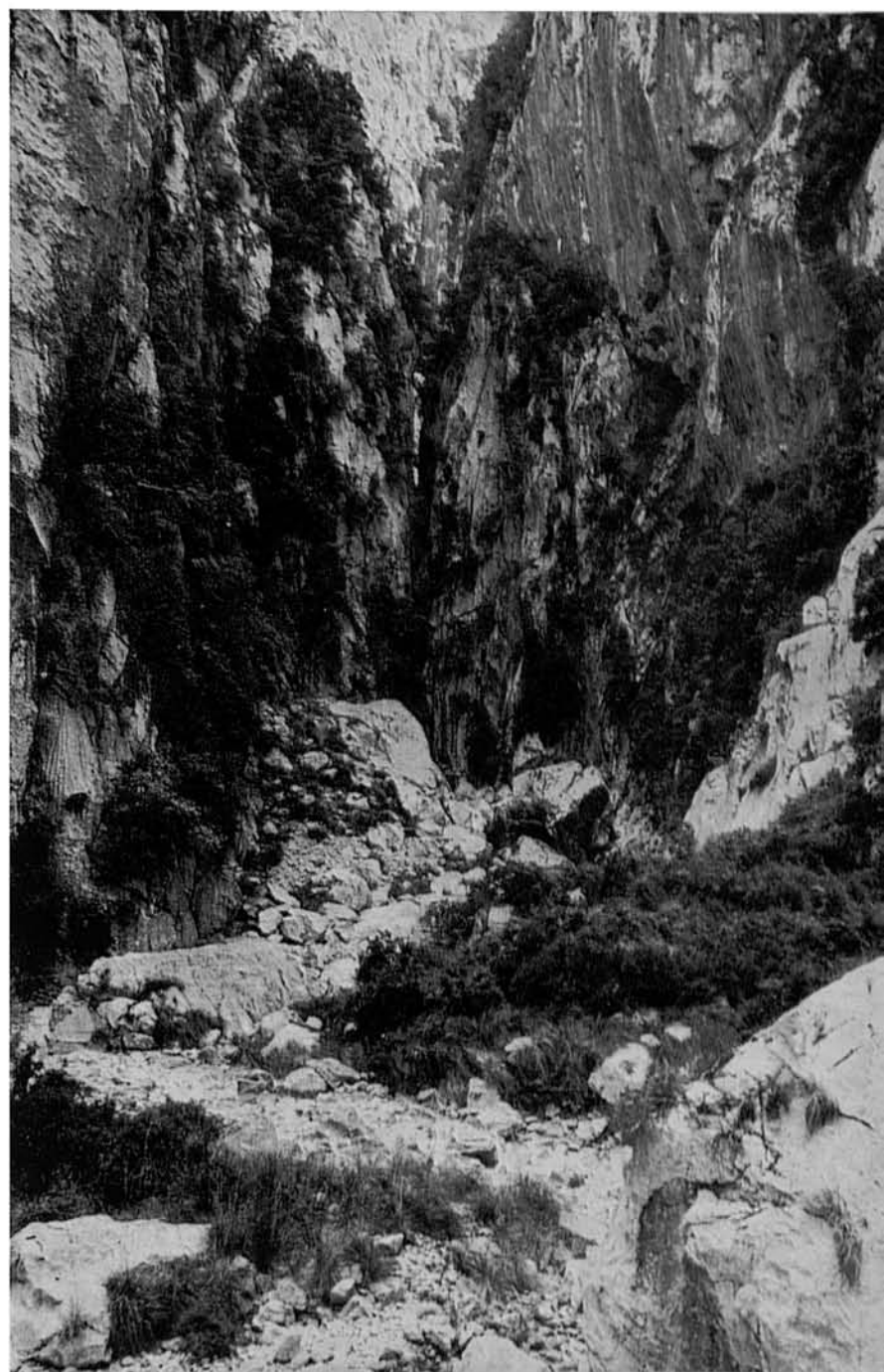
45. Començam a pujar cap a l'esclatxa de la Fosca. En aquesta foto, la cova devora la qual reposaven els dos companys de grup, en la panoràmica num. 41, queda a pocs metres a l'esquerra. El pas vers la part del Torrent del Gorc Blau no és gens fàcil si baixa molta d'aigua, com sol passar en ocasions a l'hivern.

46. D'altra banda, amb aquestes condicions el pas per devora el mur esquerre de l'«entreforc» és impossible, a causa del gran bassal que s'hi forma al peu, com deixa veure la senyal del nivell que assoleixen les aigües, en comparació amb els dos excursionistes de la foto. Fins i tot quan està sec, l'accés per aquí és difícil, car...

47. ...les enormes roques despreses de l'altura que obstrueixen el pas, no deixen fàcils resquicis per on esmunyir-se i enfilar-se.

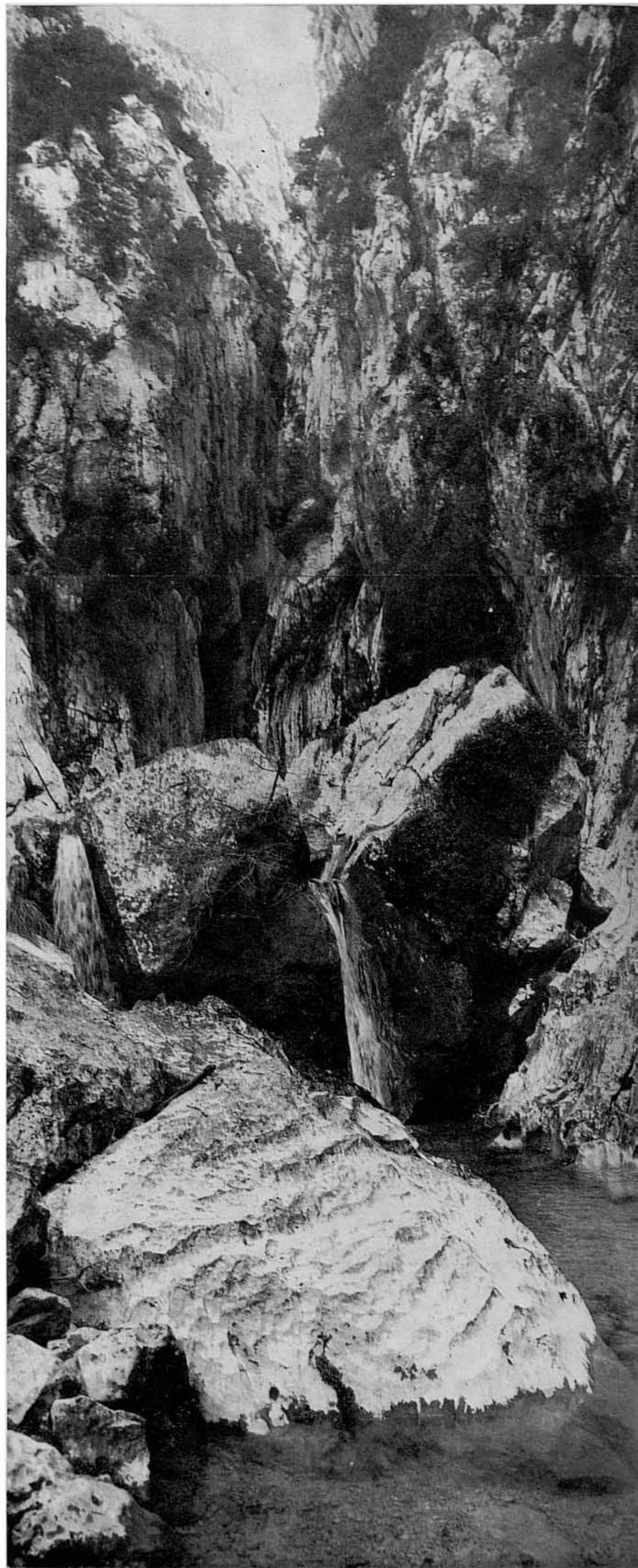

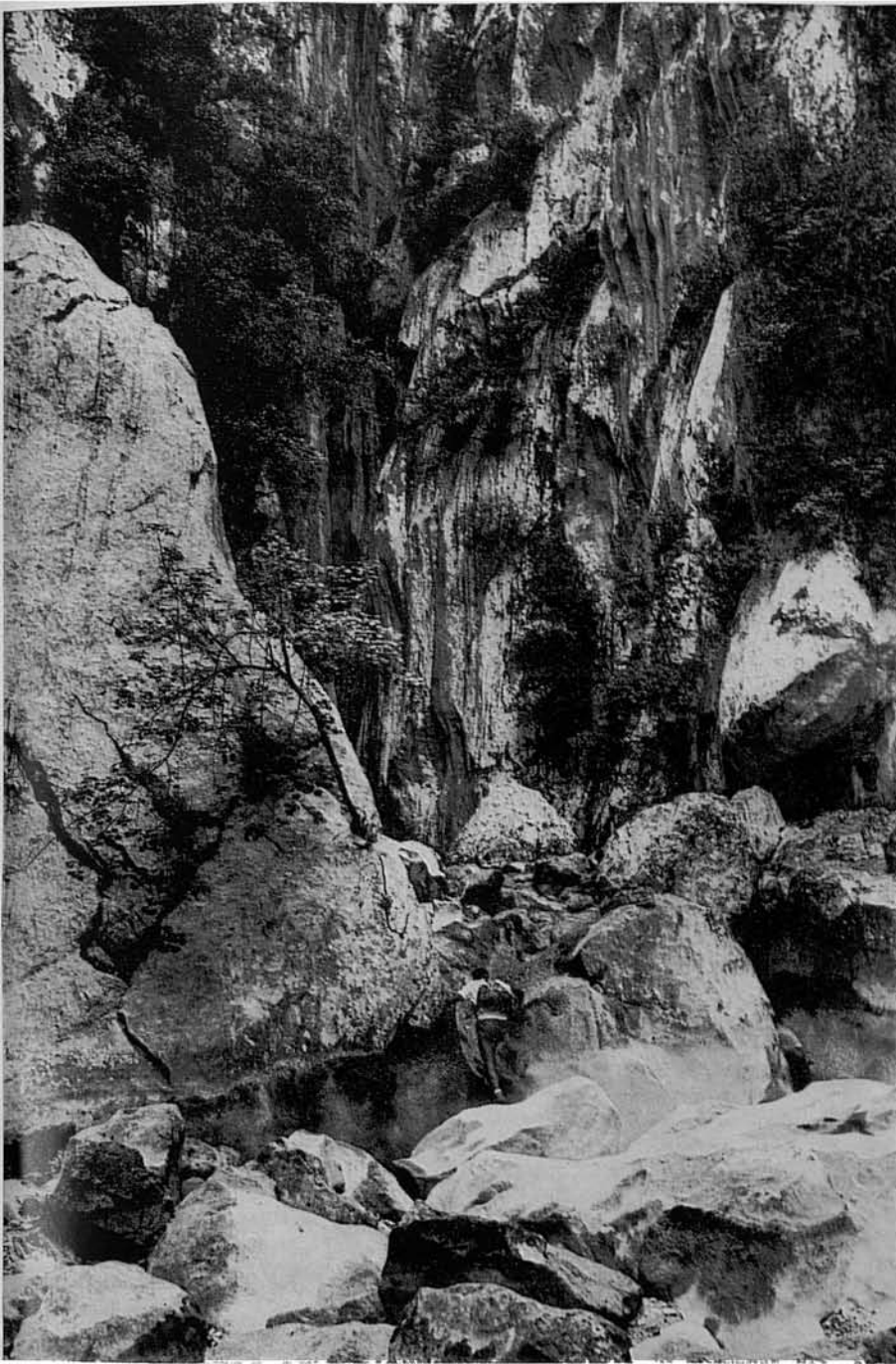
48. Els millors passos es troben cap al centre del llit del torrent. Després cal pujar per la rampa de l'enderroc que es veu a l'esquerre en direcció a la roca punxaguda del fons, però sense pujar a aquesta roca, puix per l'altra part queda tallada sense possibilitat de baixada. A l'esser aproximadament a la meitat de l'enderroc, cal cenyir-se a la base d'aquesta roca, a on es troba l'únic pas —no gens fàcil si no es té a mà un bocí de tronc per fer de passarel·la— com es veu en la foto 51.

49. Ens anam acostant a l'esclatxa de la Fosca, sortejant els grans còdols despresos que obstrueixen el pas. Ara la rampa de l'enderroc queda allà mateix, a l'esquerra.

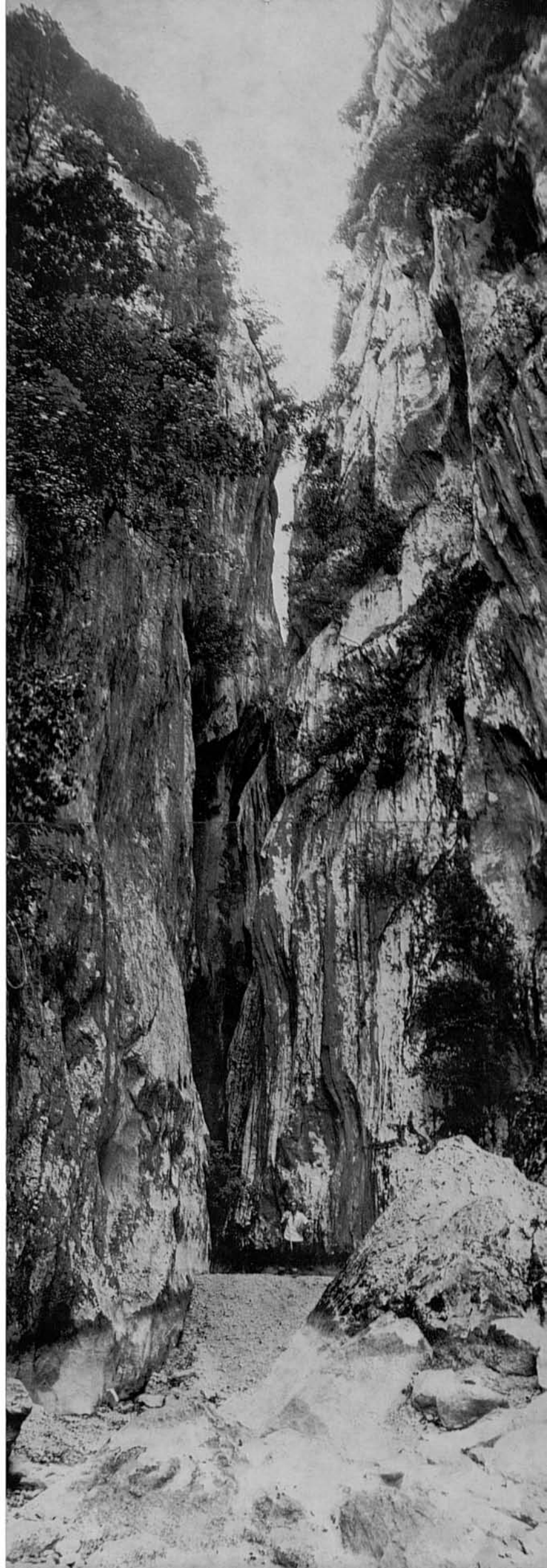
50. Per la dreta és impossible de pujar, perquè unes enormes roques caigudes fa potser mils d'anys, formen escalons i cascades normalment infranquejables. Aquesta foto està presa un capvespre de febrer, a hora molt tardada, que a penes si hi havia llum. Davallava molta d'aigua de la Fosca. Allà dalt, una major claretat, reflexe del ponent, sobreil·luminava les carenes, impeditint que sortissin precisades en l'ampliació.

51. Ens trobam davant la roca del final de l'enderroc, al peu del qual hi ha el pas vers l'escletxa d'entrada a la Fosca, pas que està travessant un dels nostres companys. La presència humana permet aquí de calibrar el tamany. Per apreciar la gradiositat de l'esmentada escletxa, així com la de la resta del conjunt en relació amb aquests elements, suggerim al lector que torni mirar les panoràmiques núm. 41 i 48. El susdit pas no és molt difícil però, això sí, llenegadís, i, un cop salvat...

52. ...arribam tot seguit davant la boca d'entrada a les avantcambres de la Fosca, que s'ofereix temptadora i incitant com una misteriosa aventura.

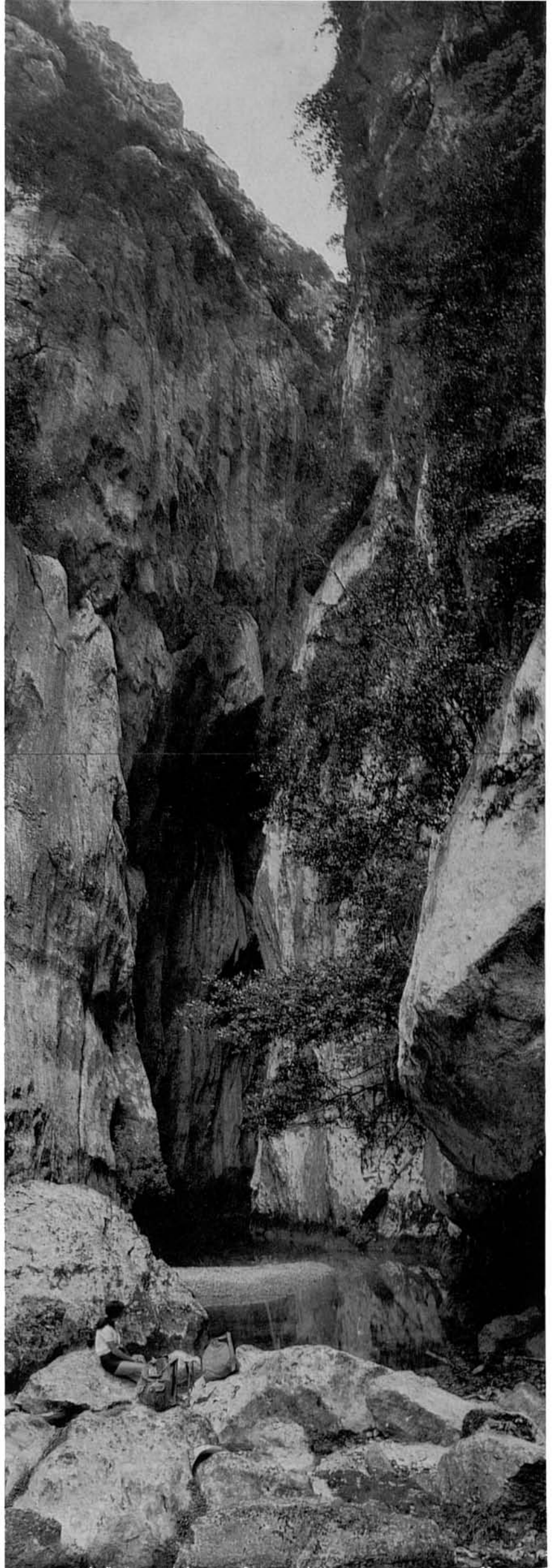

53. Aquí la tenim en una altra vista abans de penetrar en la seva gola. Per aquí surten novament a la llum les aigües del Torrent del Gorc Blau, després de travessar l'eterna nit de les seves gorges infernals. Les vessants que determinen l'apocalíptica esqueletxa baixen abruptes, intransitables i pavoroses, per morir precipitades a plom damunt el negre i profund abisme. ¿Quin fenomen geològic produí aquesta espantosa bretxa? ¿L'erosió de les aigües torrencials que han anat enfondint el llit del torrent mileni darrera mileni, llimant pacientment la dura roca des de fa milions d'anys? O bé pel contrari ¿Fou un moviment telúric, el que en els misteriosos temps passats fendí en una commoció les calisses i separà les parets, obrint pas a les aigües?

Mirant la bretxa al natural i tal com es veurà en les fotos que segueixen, en alguns punts les dues parets amb els seus entrants i sortints semblen coincidir «grosso modo», en línies ge-

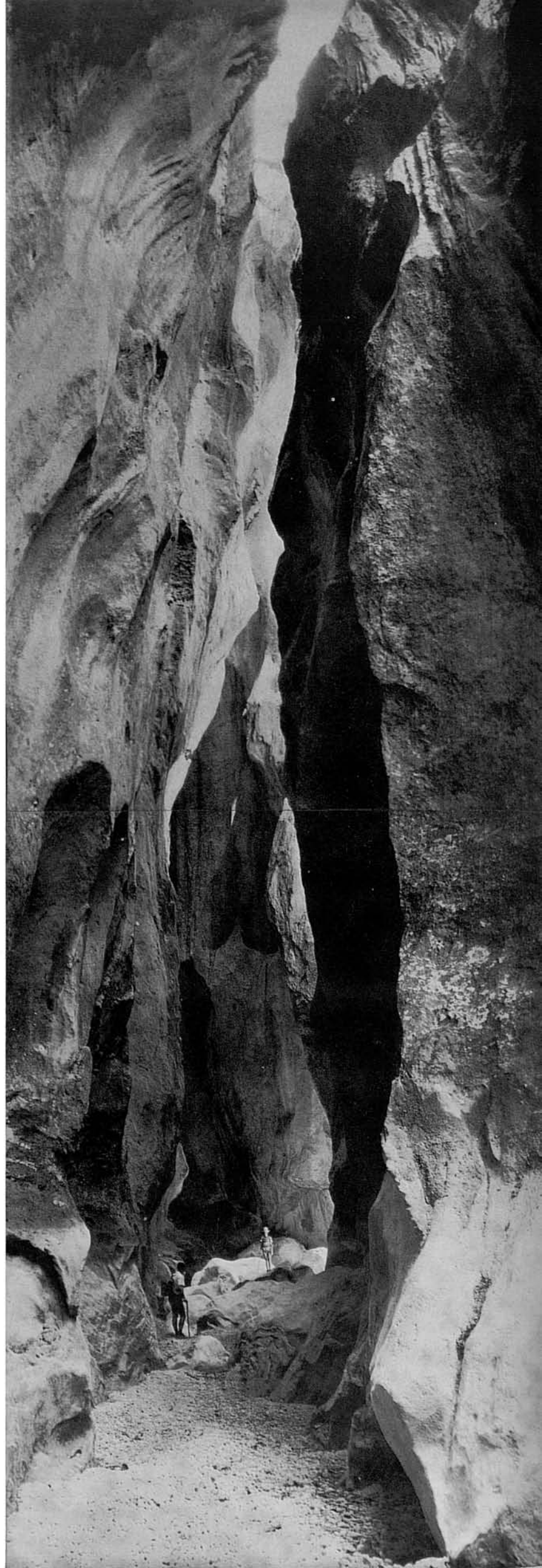
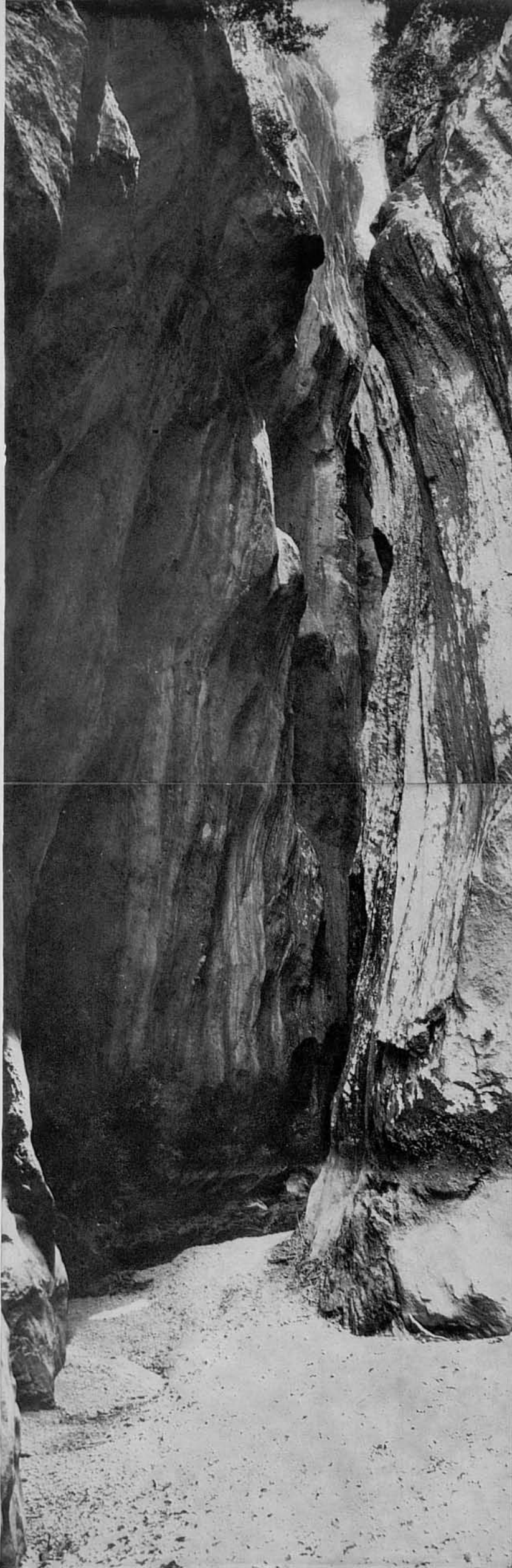
nerals. Cosa que vendria a recolar la suposada fenedura i separació. Posteriorment, la caiguda de roques i la lenta erosió de les aigües anaren modificant l'estructura inicial.

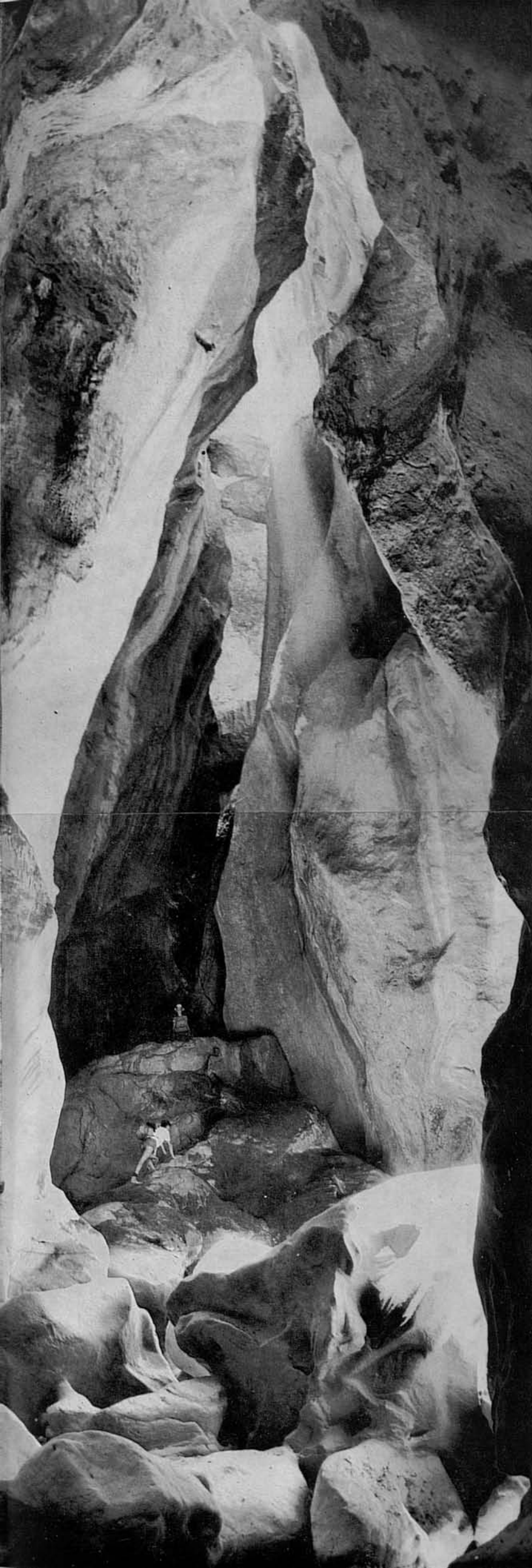

54-55. A l'hivern, quan l'aigua corre o ha quedat embassada en el gorc d'entrada, que com un gelat Cancerver líquid impedeix el pas a l'interior de la bretxa, un s'ha de contentar de mirar prudentment l'exterior des de les vores.

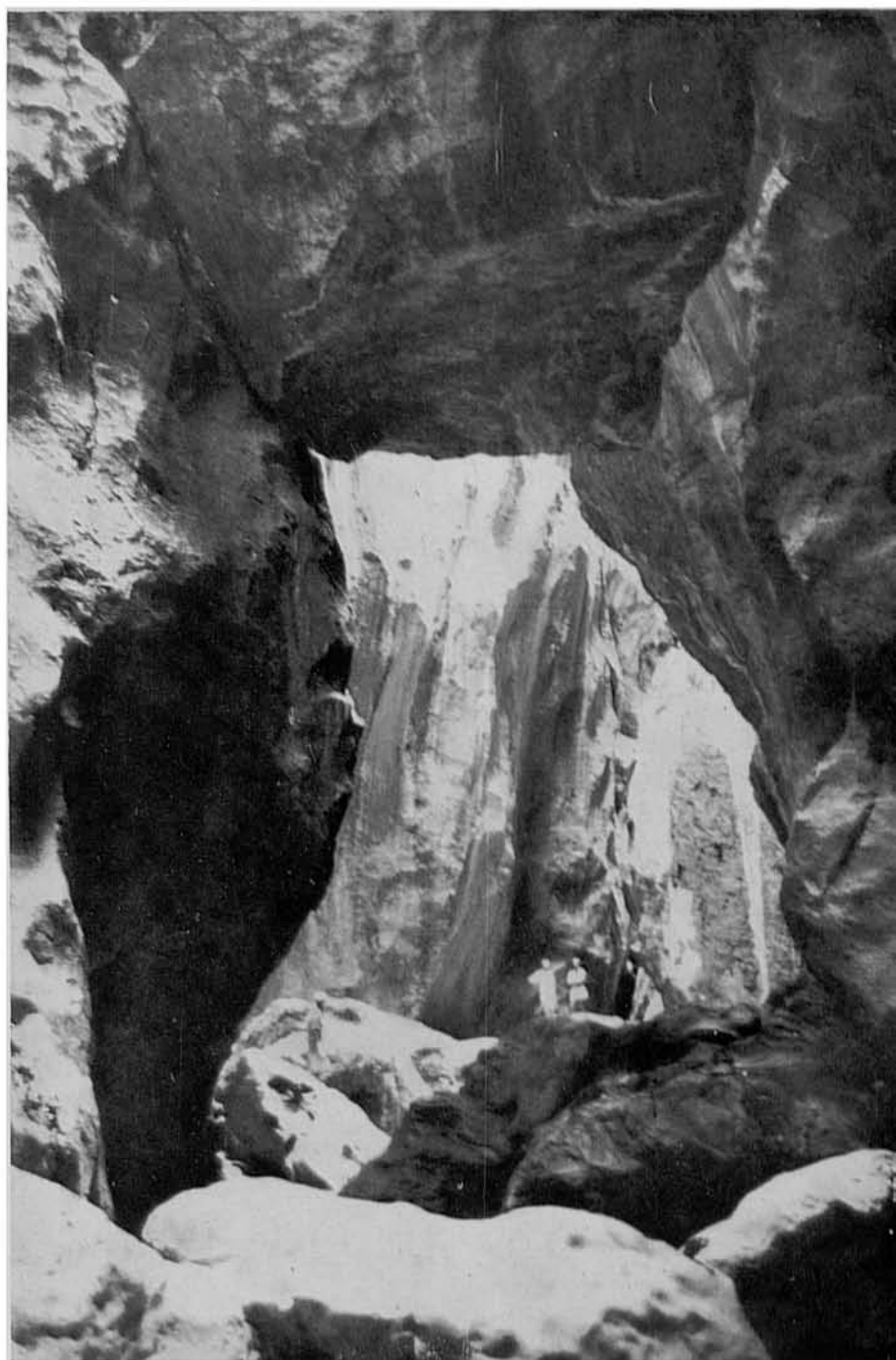
Alguna vegada ens hem arriscat a entrar-hi nedant, cosa que inclús d'es'iu resulta molesta, perquè aquesta aigua és tan freda que únicament després de remullar-se repetidament per entrar en reacció es possible de nedar-hi fins endins a on el fred és encara més intens. En ocasions fins i tot pot resultar perillós: es té notícia de més d'una mort instantània per colapse al voler travessar aquest gorc nedant, una de les vegades, si la memòria no ens falla, ocorregué amb un religiós de Lluç.

56-57. D'estiu el gorc sol estar sec. Passam els dintells d'aquest món de paorosa fantasia, no sense experimentar cada vegada que hi hem anat l'emoció d'una renovada aventura i sentir-nos anorreats davant l'aclaparadora realitat.

58. Ens anam endinsant pas a pas en les paoroses entranyes de la roca per l'estreta gorja. El pis està sembrat de roques despreses de les altes parets, còdols ja molt pulits per l'aigua, i recoberts invariablement per una capa de llim blanquinós, que els fa rellicadíssos i insegurs. Aquets còdols formen a voltes cascades i desnivells que es salven amb facilitat gràcies a graons i punts en relleu on estrebar el peu, que els excursionistes i els caçadors —en els buits elevats d'aquests murs hi nien coloms salvatges— hi han llevorat.

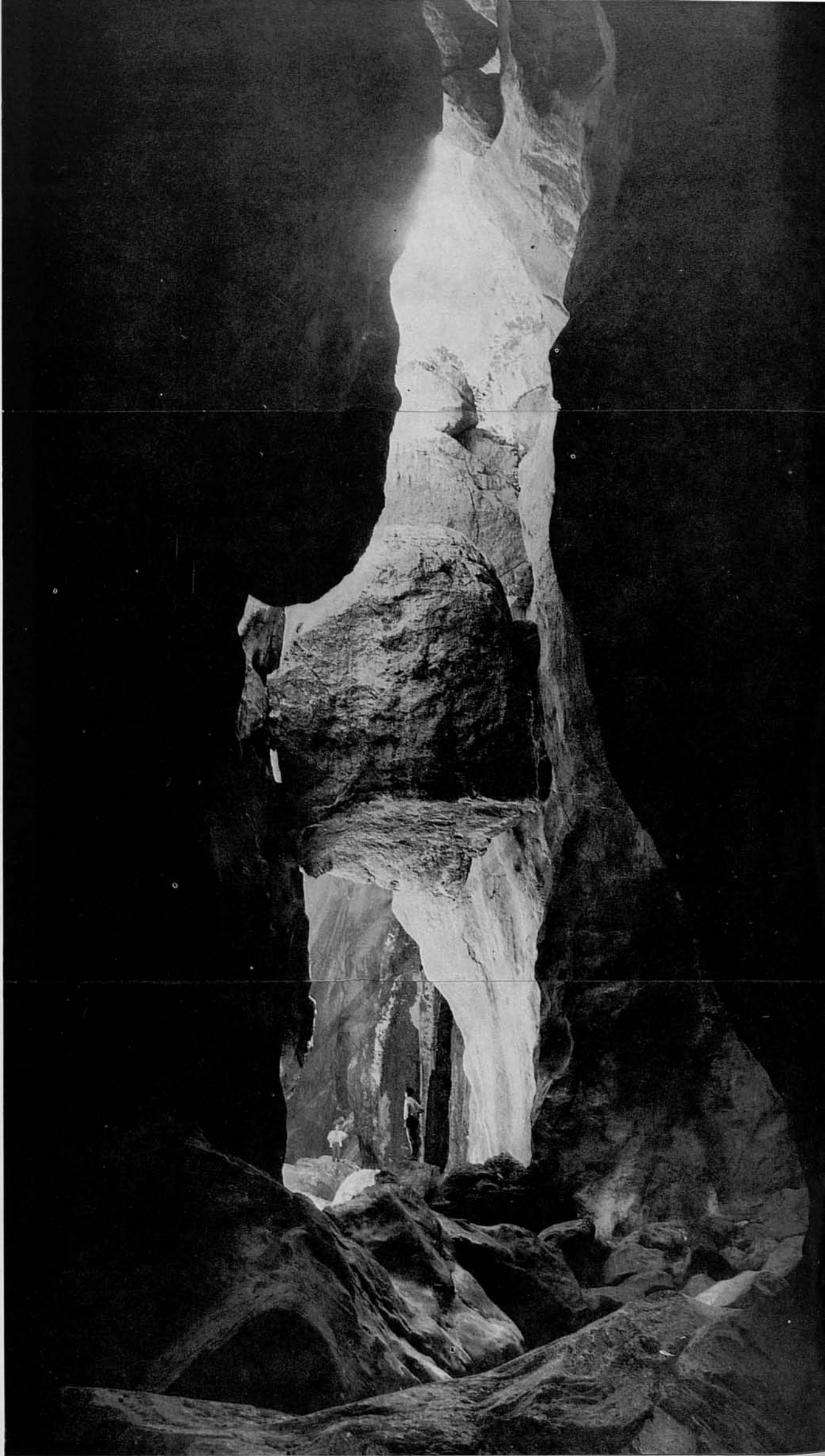
Allà dalt —s'ha de tirar el cap endarrera de tot per arribar-hi la vista— semblen unir-se els murs verticals, deixant passar la llum per alguns resquicis i qualche raig de sol de migdia que en certes ocasions —juny o juliol— arriba fins a tocar el fons.

59. A l'arribar a dalt de la primera cascada ens sorpren la inminència d'unes enormes roques que, caigudes de dalt, no arribaren a tocar el fons, i quedaren encaixades entre les parets. El seu aspecte és amenaçador i el seu pes de moltes de tonelades. No hi ha perill que ens caiguin a sobre en passar, perquè...

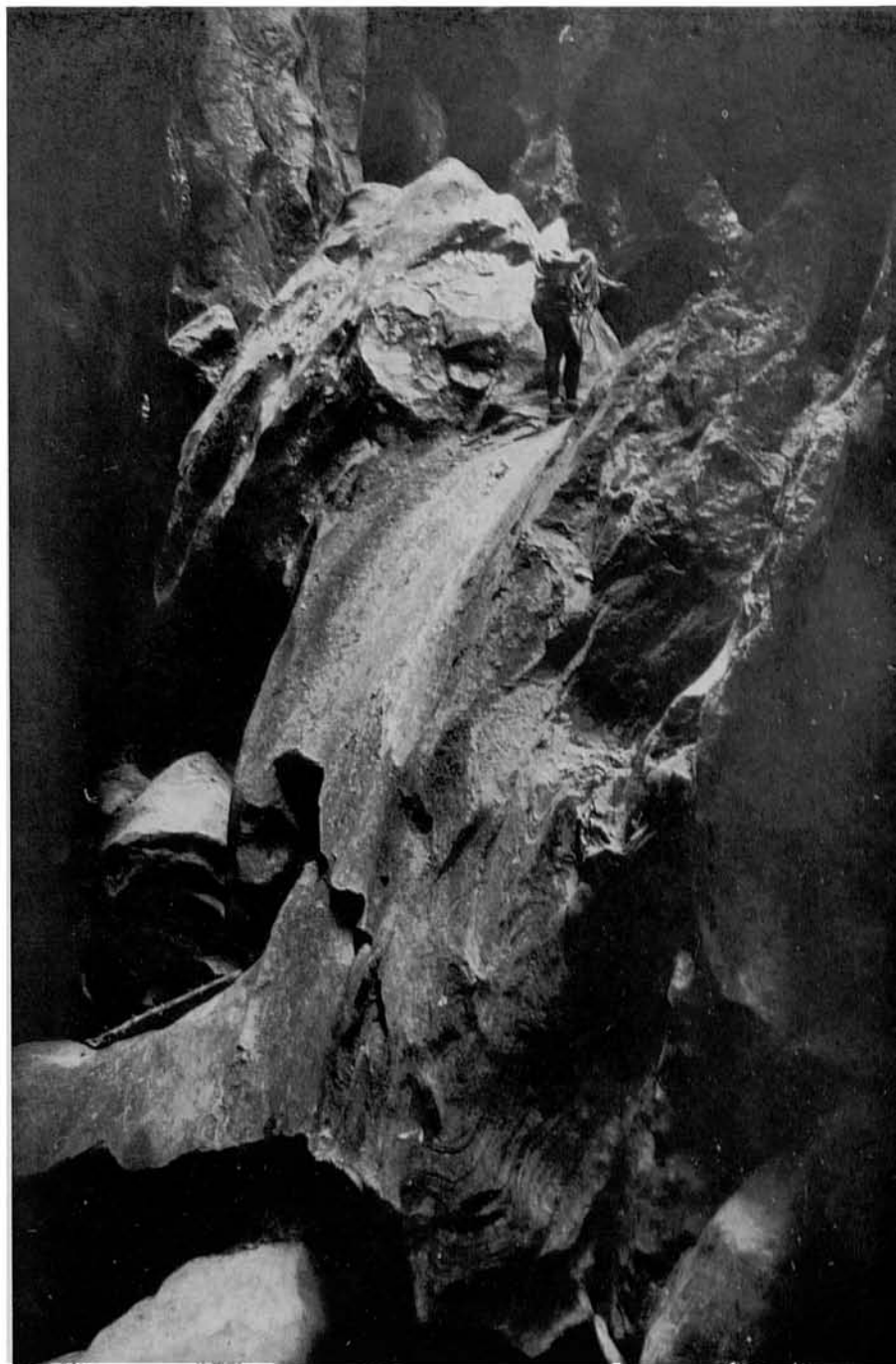
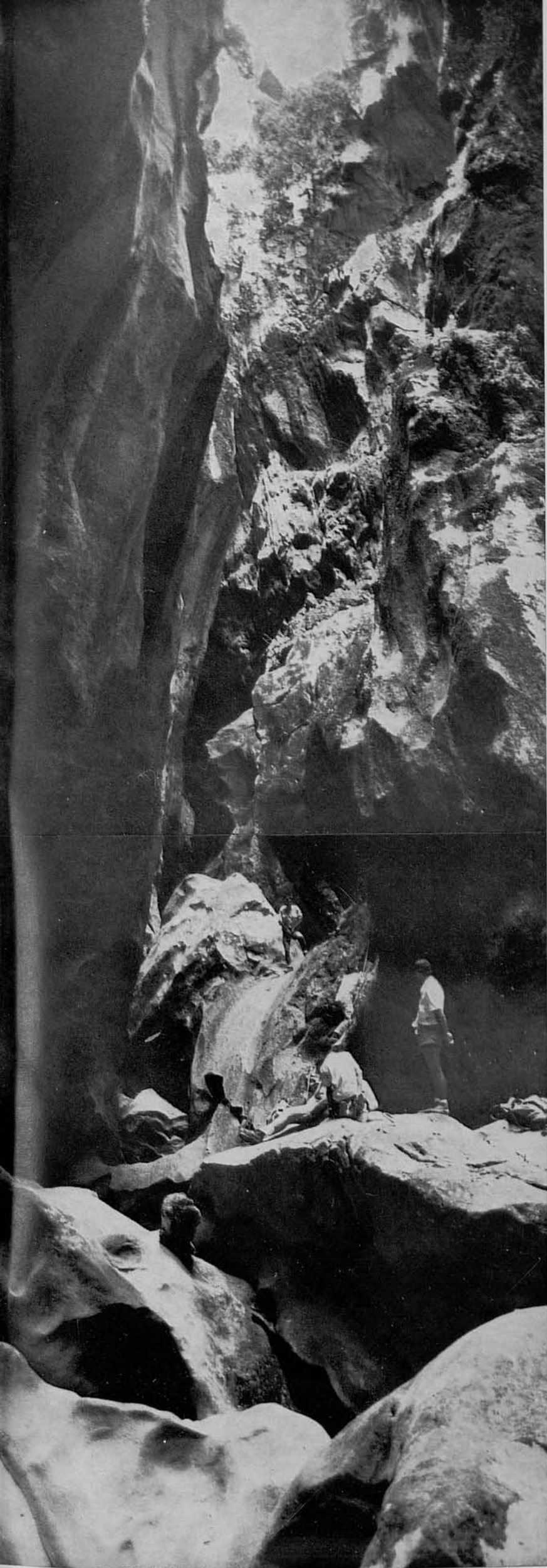
60. ...sens dubte estan allà encaixades des de molts milenis enrera, tal volta d'abans de l'aparició de l'home damunt la Terra, i és gairebé segur que s'hi estaran, si no les fan caure, molts milenis després que el darrer ser humà s'hagi extinguit i borrat tot record de la seva presència i de la seva obra.

Pel que es pot veure en aquesta entrada, és sostenible l'opinió que la Fosca —que ocupa un tros d'aquest torrent uns centenars de metres més amunt—, no és més que molt semblant a lo que aquí veim: una gorja damunt la qual han caigut grans penyals, i a damunt d'aquestes roques unes altres, i altres encara. Unes han arribat al fons, erisant el llit del torrent i donant lloc a noves cascades i graons, i altres han quedat encaixades entre les parets formant petits passos coberts a on no arriba la llum. A tot això s'afegeixen les cascades i els desnivells naturals del llit del torrent, que des del Gorc Blau per Turixant de Baix va baixant notablement i estimbant l'aigua rost avall. En els gorcs i els clots que forma tan accidentada i oscura corrent queda embassada l'aigua; una aigua que no es pot evaporar ni d'estiu, ni pot esser templada pel sol. En la Fosca, doncs, s'uneixen en la densa foscor d'una eterna nit subterrània, la llisora lletiscosa dels penyals humits, relliscadisses rampes de més de deu metres d'altura —segons diu qui ha intentat passar-ne—, que acaben en gorcs pregonos d'aigües negres i fredes, i una espantosa soledat i silenci amb poques esperances d'auxili en cas de situació compromesa.

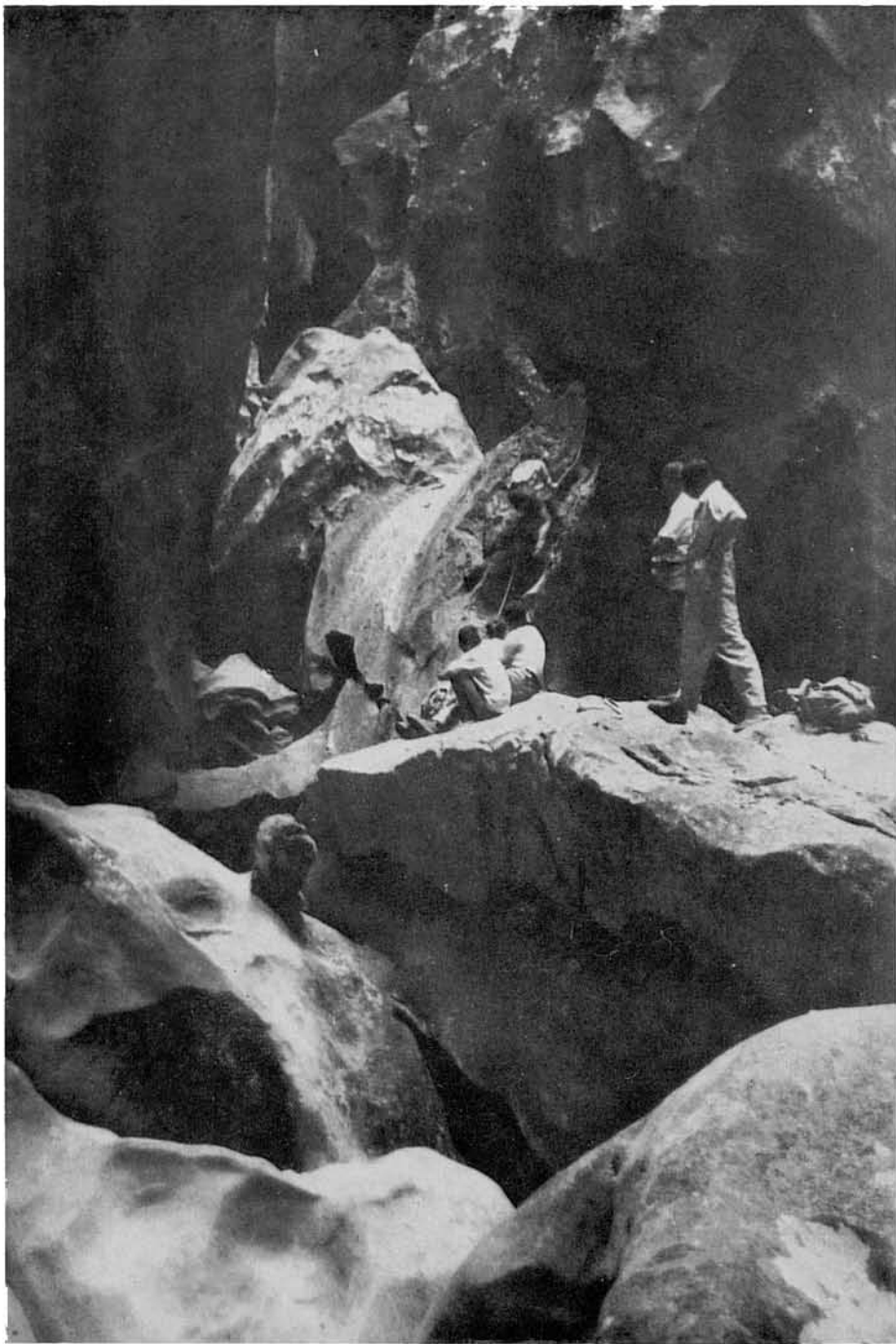
Tot això va fer que no fa molt, un conegut i animós estol d'excursionistes que, amb abundància de medis a mà, volgué intentar l'empresa de travessar-la, hagué d'abandonar-la amb pànic, per dos estius seguits. Hi ha qui diu que l'ha passada, però fins avui no se n'han donat més proves que l'afirmació amb la pròpia paraula i una relació tan fantasiosa que no resisteix

la més elemental crítica. Pel que sembla queda fins ara sense conquerir la Fosca, com un desafiament als més audassos, en les files dels quals no tenim la més petita intenció de figurar.

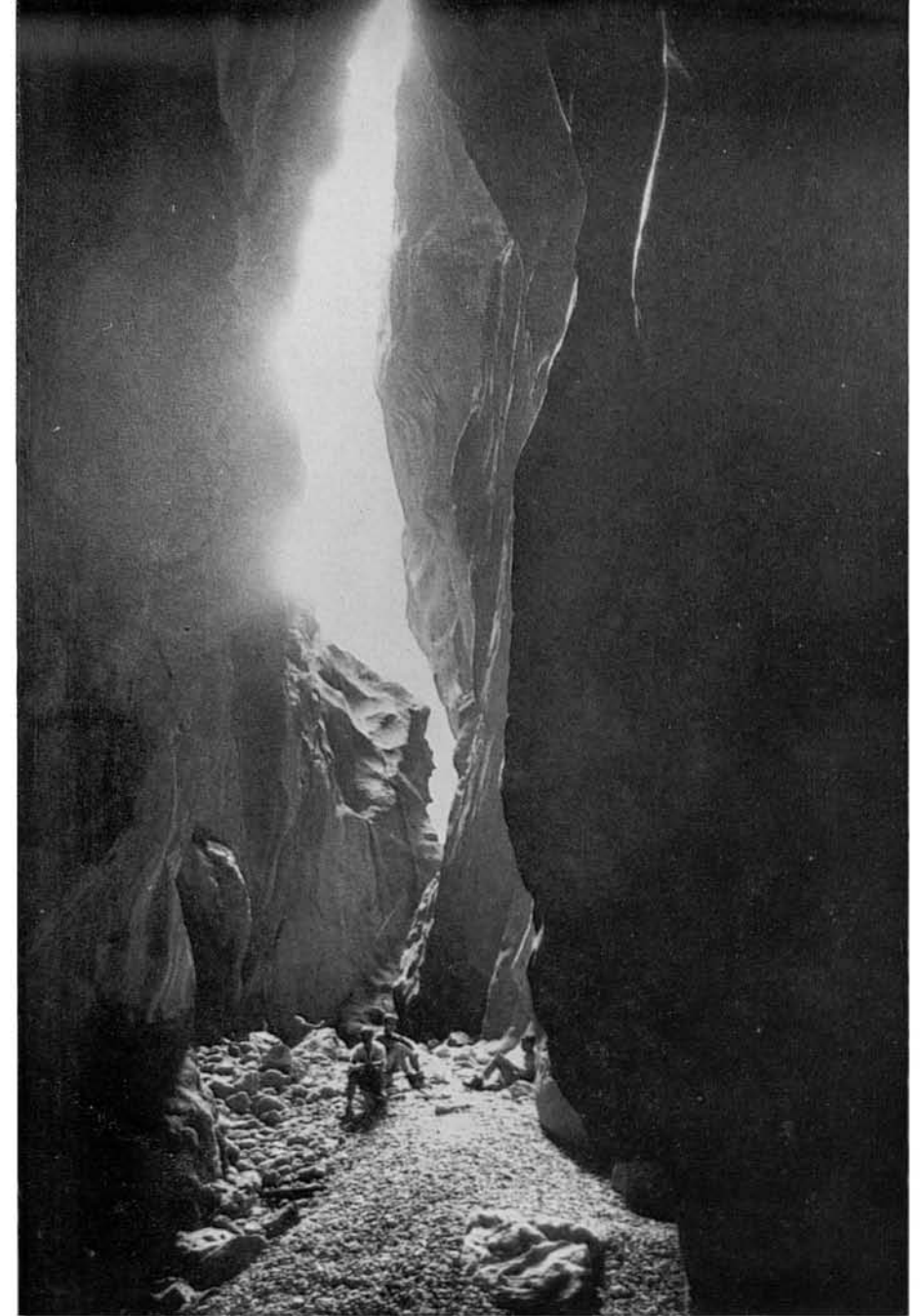
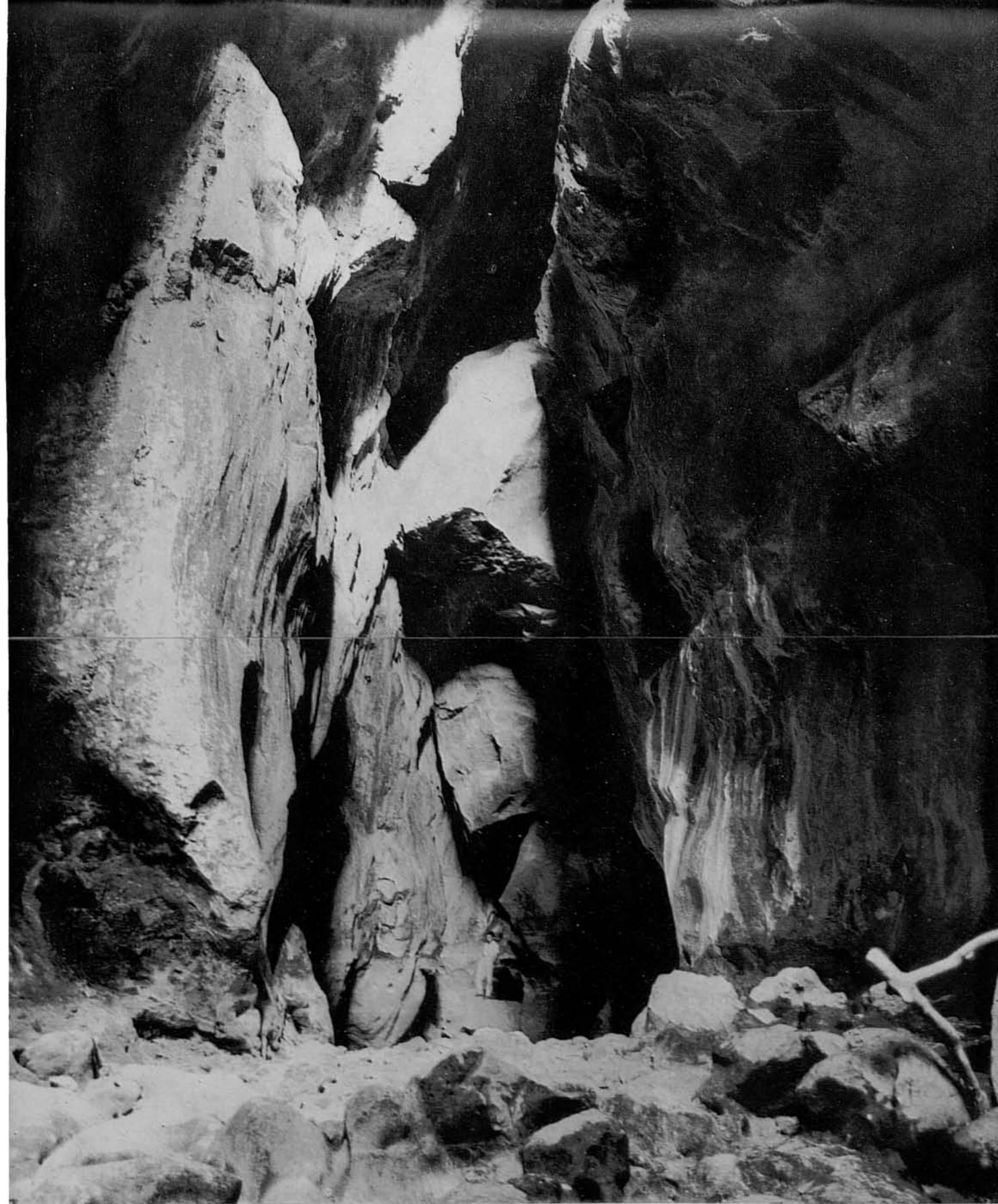
61-62. Un poc més amunt de la cambra de les roques encaixades ens topam amb un salt d'aigua mal de salvar. Als seus peus, entre enormes roques caigudes de dalt hi ha un clot pràcticament quasi sempre ple d'aigua. Trobam un tros de tronc per salvar-lo a tall de passarella devora la paret de la dreta, i un dels nostres s'hi aventura aferrant-se als relleixos de la paret. Després s'enfila amb molta de prudència per la humida rampa llengadissa. Estava feta la part més difícil. Aleshores va amarrar una corda a una roca de dalt, i un darrer l'altre, ja amb certa seguretat, anarem pujant tots els del grup. El fet de poder arribar junt a la Fosca, encara que sia per la part de baix, que és més fàcil, bé val arriscar-se una mica.

63-64. El darrer a passar fou el fotògraf, després de prendre les escenes que precedeixen. Hi ha en aquest sector tan poca llum que cada foto hagué d'esser feta amb trípod, obrint l'objectiu al màxim —mai no hem usat il·luminació artificial— y donant llargues exposicions. Això explica la imprecisió d'alguns detalls en les ampliacions.

Que el lector perdoni la reiteració del tema; però donada la dificultat amb què foren obtingudes aquestes fotografies, i altres d'aquesta Ruta, resultava difícil renunciar a donar tots els aspectes captats d'aquests extraordinaris paratges, els quals segurament no intentarem fotografiar mai més: tal és l'abrumador treball que amb els nostres escasos mitjans representaren al llarg d'un parell d'anys i sovintejades visites cercant els moments més propicis.

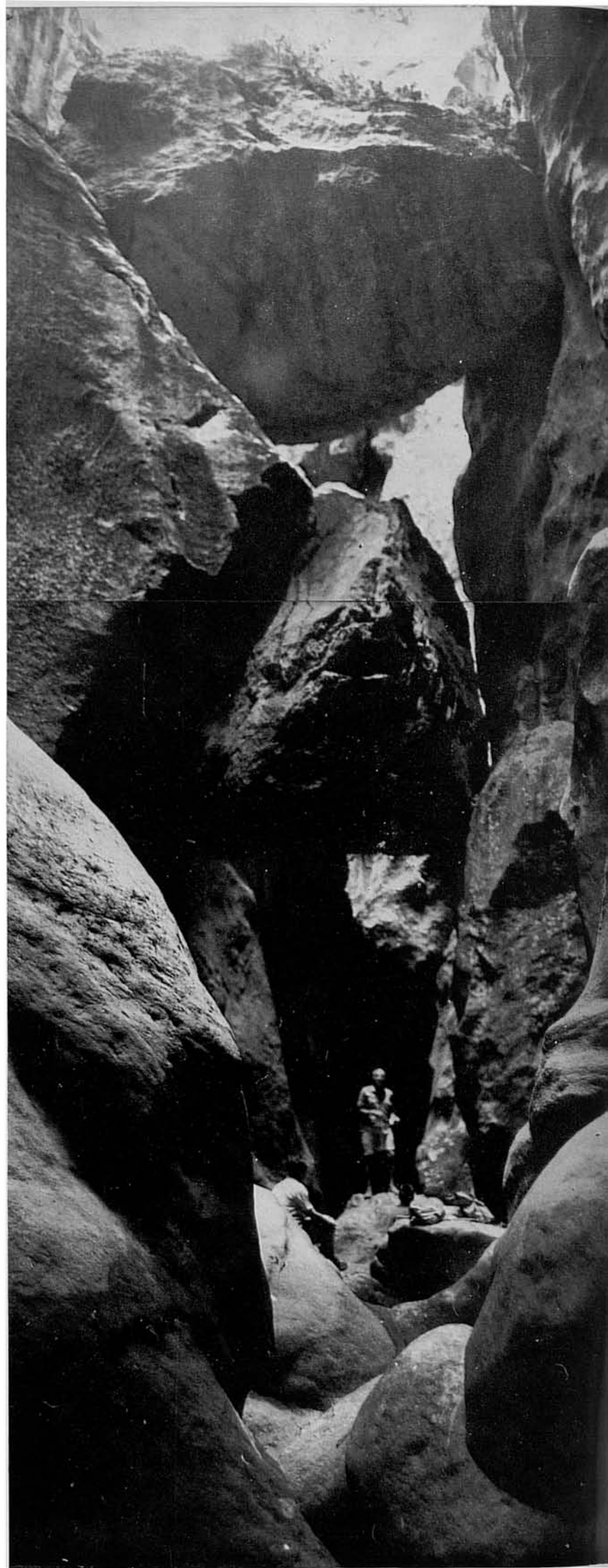
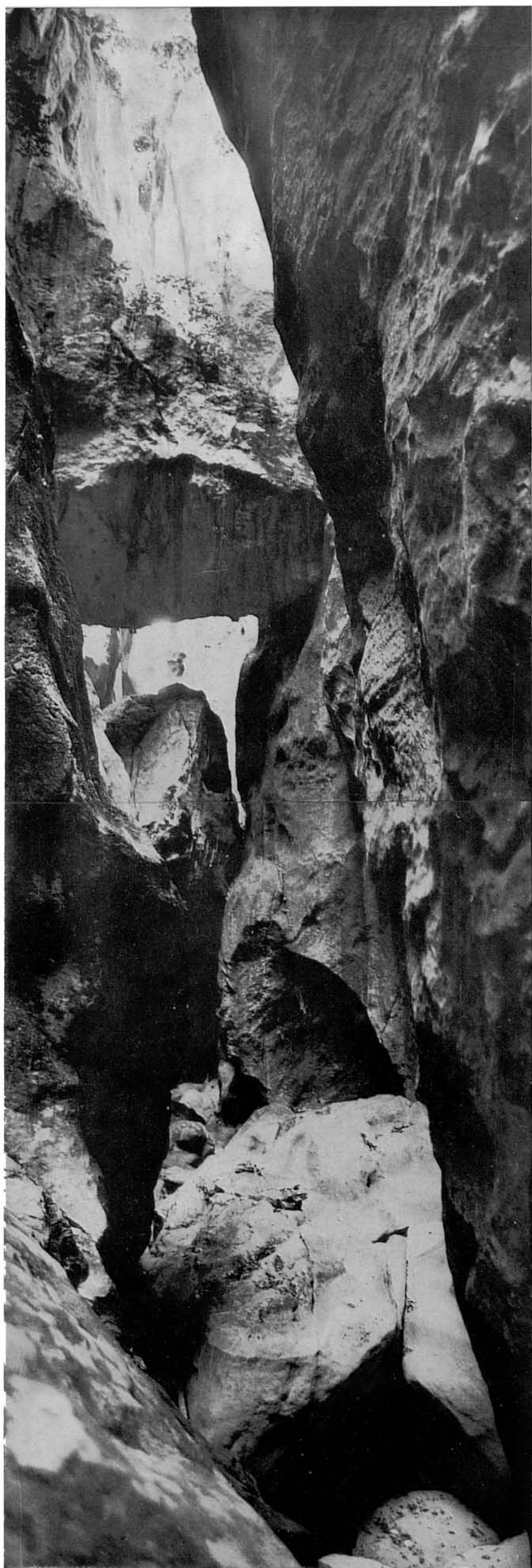

65. Deixada endarrera la cascada anterior, remuntam el torrent una dotzena de metres, esmunyin-nos per entremig de les roques fins a trobar això que aquí es veu. No varem trobar pas més enllà, ni sabem què hi puga haver darrere d'aquests penyals o còdols que, caiguts de dalt i encaixats en l'estreta escletxa, taponen i cobreixen tot camí. A partir d'aquí comença el món tenebrós de La Fosca ¿Hi ha o no pas per damunt la roca superior, de les encaixades? ¿N'hi ha per qualche escletxa entre les dues de baix? No intentàrem aventurar-nos, ni teníem mitjans ni intenció de fer-ho.

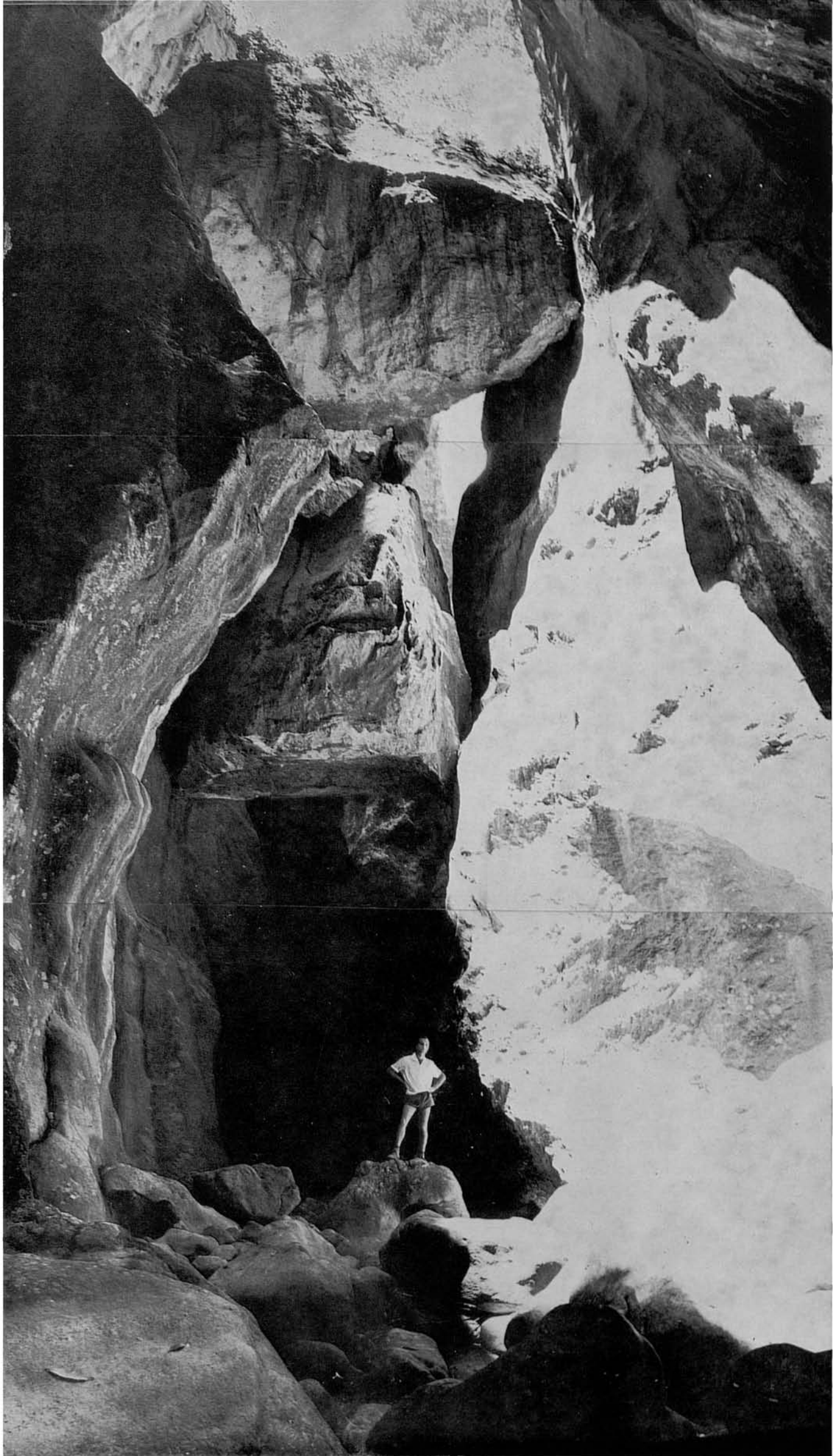
En aquesta espècie de cambra no entrava més que una tènue claror. La foto, presa amb una llarga exposició, capta l'escasíssima llum ambiental, fins al punt de fer-la semblar fortament il·luminada. Els murs es tanquen en tal forma que sembla tapada com una gran cova.

66. Posat després el trípede en el centre de l'eixamplada d'aquesta falsa cova, ferem aquest contrallum aigua avall. Això és lo que veuriem els que baixassin pel torrent del Gorc Blau, quan tornassin sortir a la llum després de travessar les denses tenebres i les horripilants gorges de la Fosca.

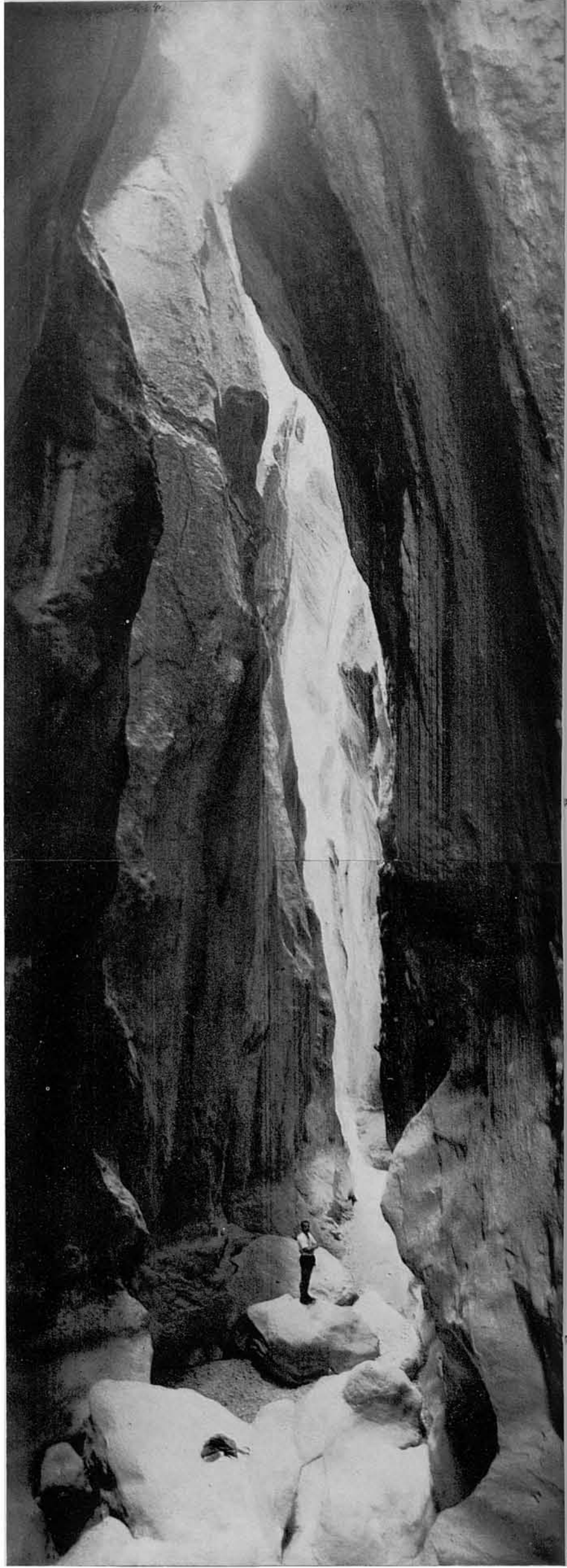
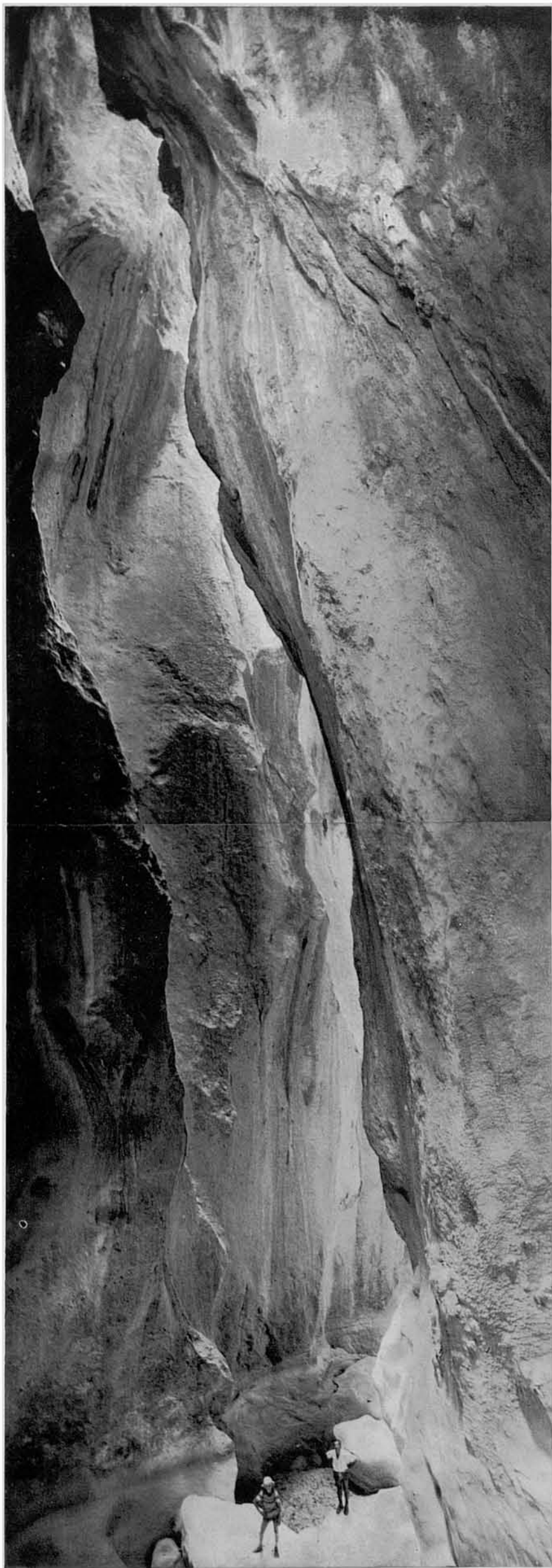
67. Retornem. Des d'allà a on en la foto num. 61 es veu l'excursionista damunt la rampa de la cascada prenim aquesta vista sobre la cambra de les roques encaixades, que aquí, naturalment, són vistes per la part oposada a la de les fotos 59-60. En la part inferior, aquell clot fondo al peu de la rampa.

68. Baixam i prenim aquest nou enquadre de les roques imminents, que semblen voler aixafar la figura, aquí quasi fantasmal, de l'amic Günther.

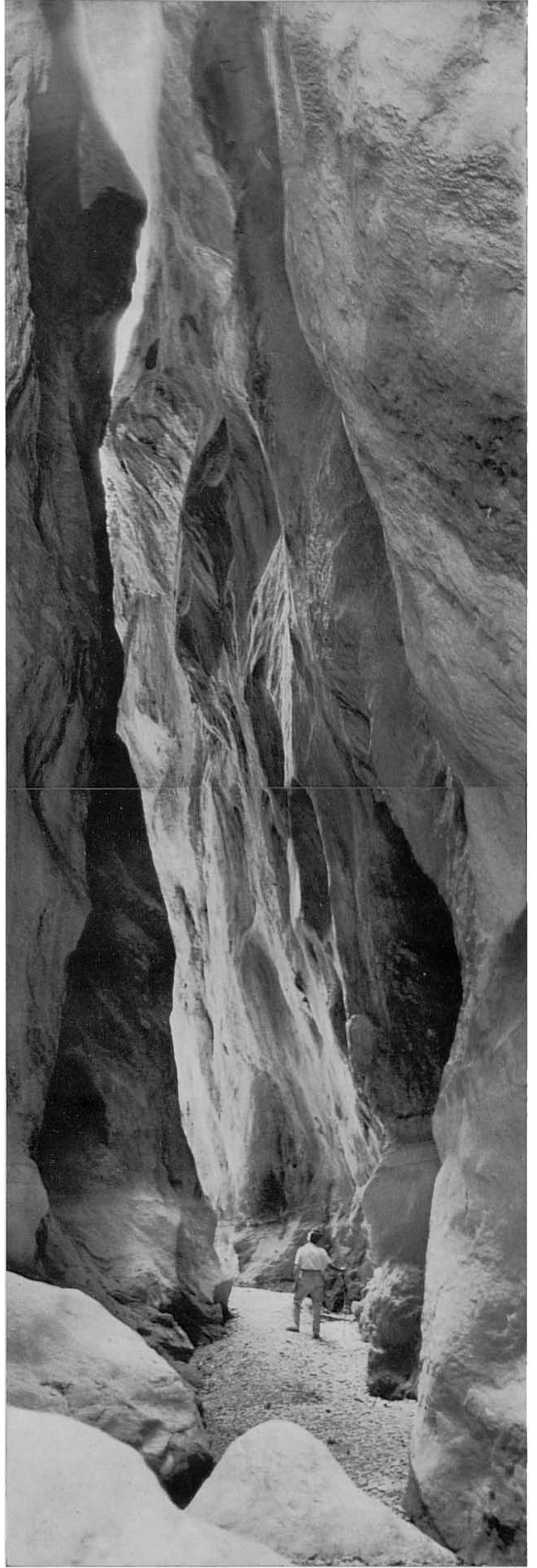
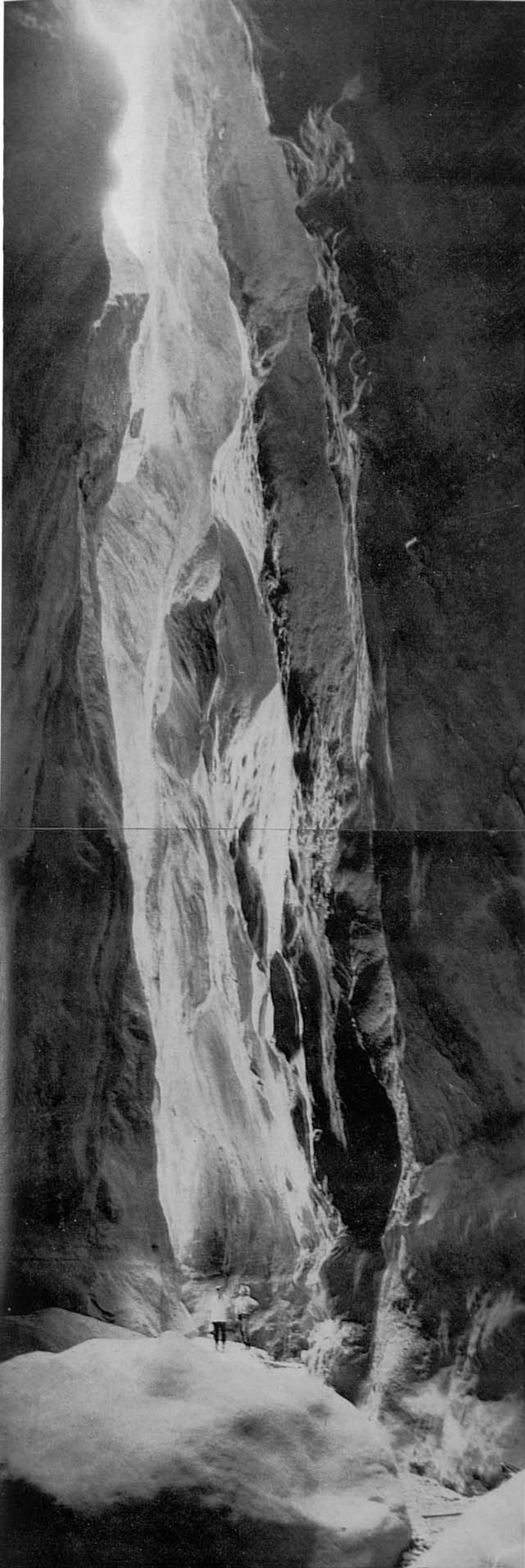

69. Nova vista de la mateixa cambra, presa un dia d'estiu que el sol en cenit arribava fins al fons del llit del torrent.

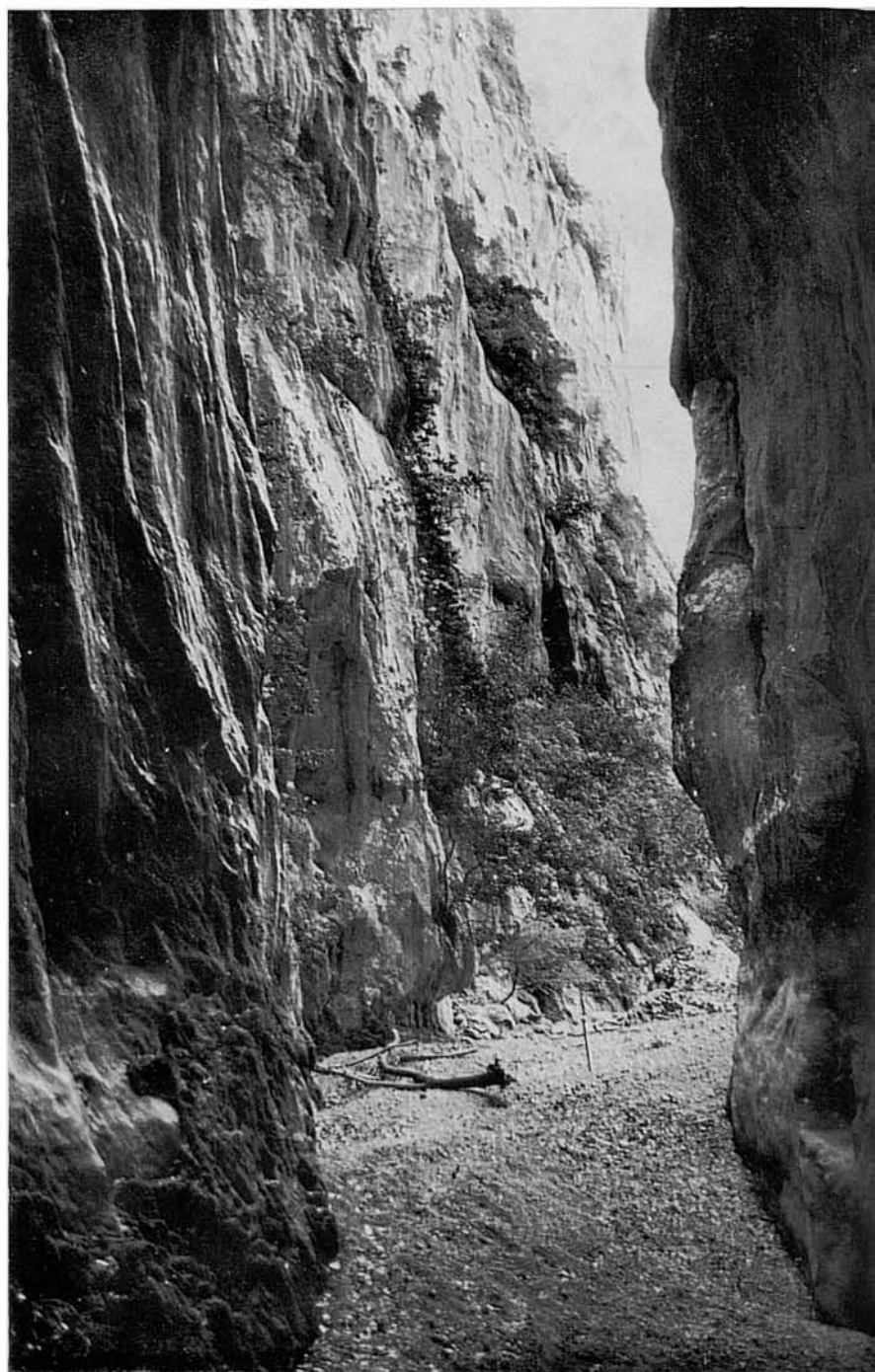
70-71. Aquest és l'aspecte que presenta l'esclletxa quan co-mençam a baixar cap a la boca d'entrada.

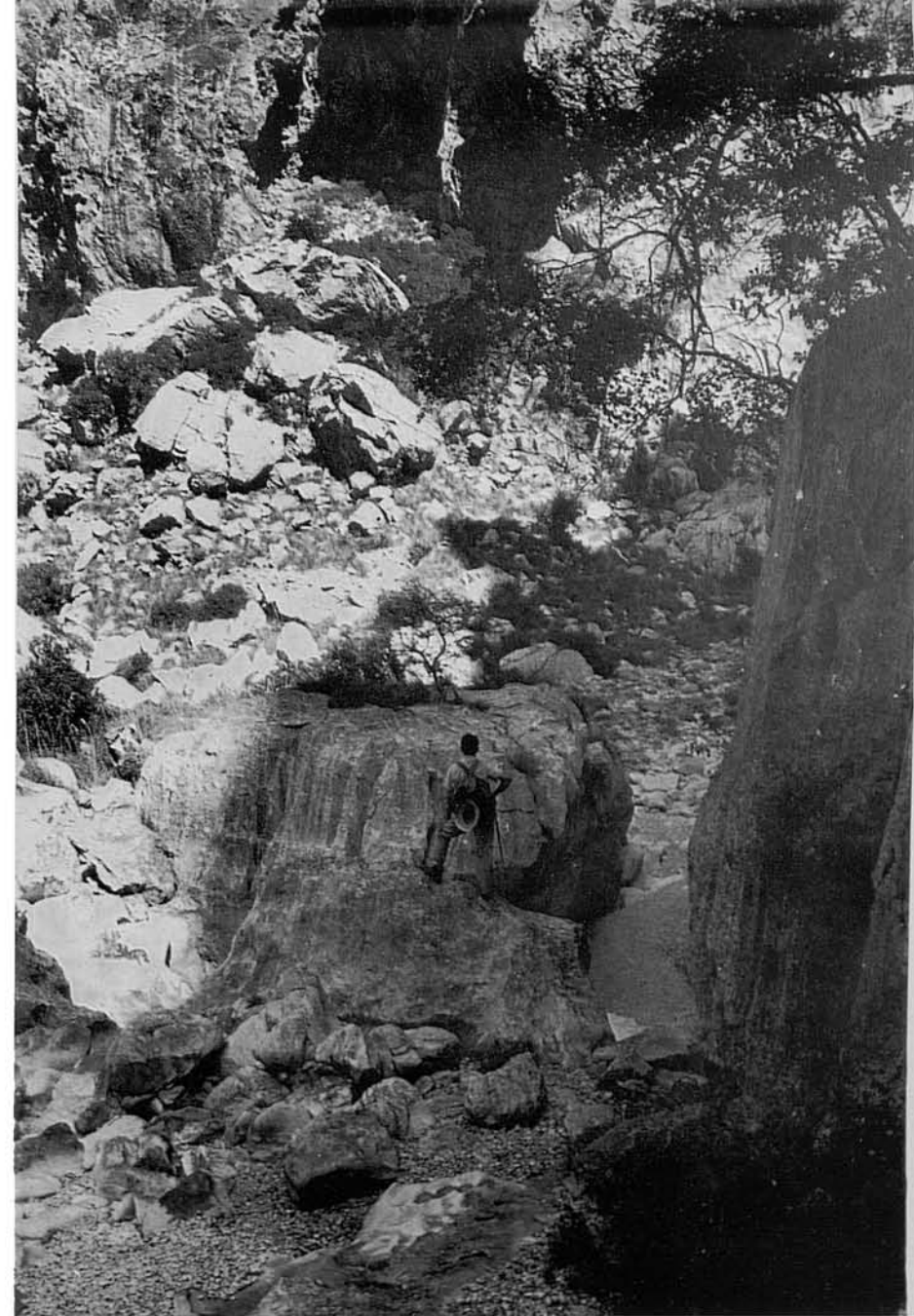
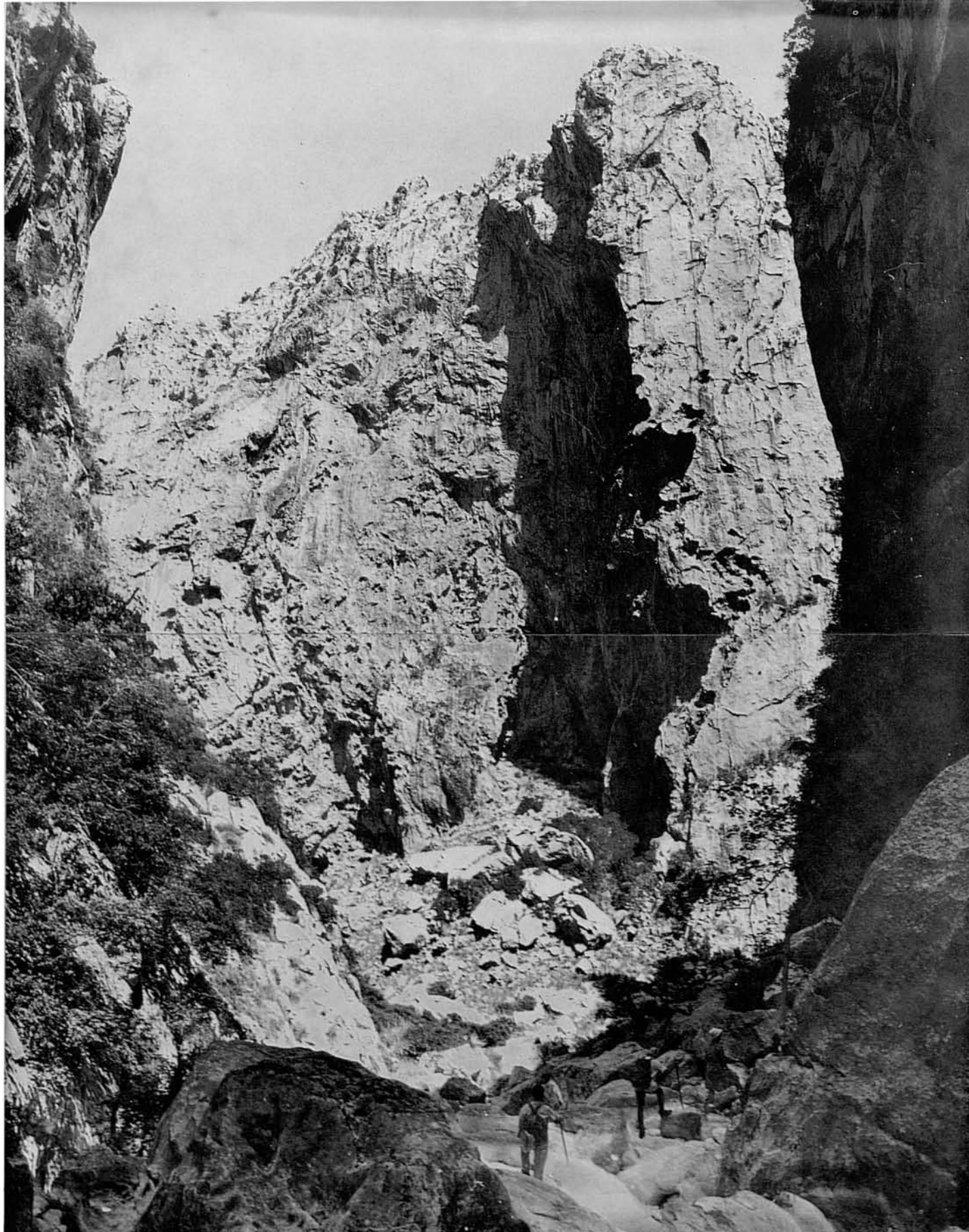
72-73. I aquest el que té, mirat de dins a fora, en les immediacions de la mateixa entrada.

74. Tot seguit ens trobam altra vegada en el gore de la porta...

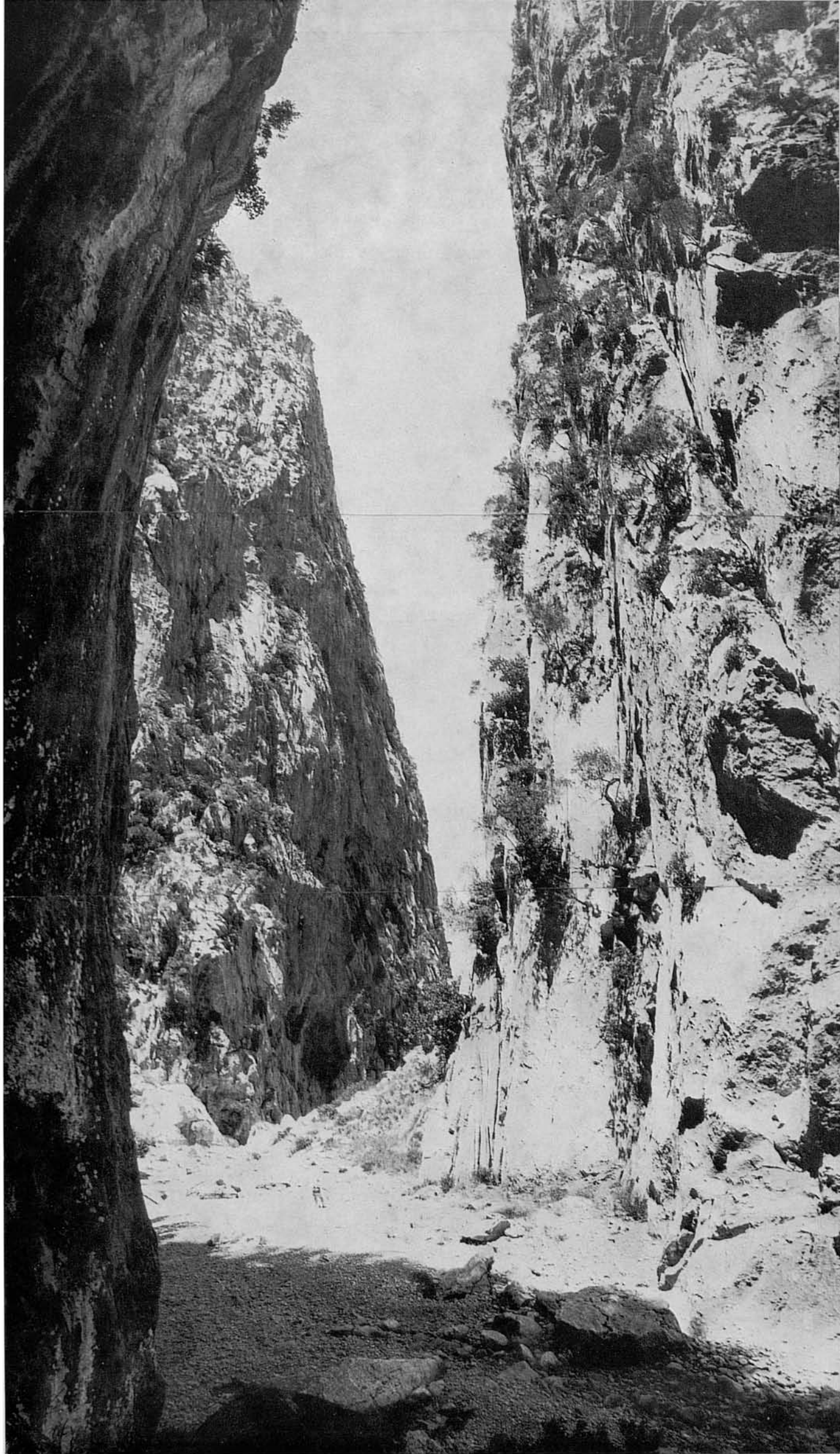

75. ...i sortim a cel obert, a la vista de l'Entreforc.

76. Al nostre enfront les parets verticals de la Serra de ses Farines que, soscavades per l'empenta de l'aigua del Gorc Blau al rebatre en la roca, desembalancaren, cobrint amb ingents tonelades de pedreny l'inici del Torrent de Pareis, allà mateix, cap a l'esquerra.

77. Baixam a l'Entreforc, desfent el camí que ens dugué fins a la bretxa de la Fosca, i ens disposam a seguir la ruta fins al mar al llarg del Torrent de Pareis.

78. En aquesta foto, presa de devora la cova de les num. 38-39, es pot veure un nou aspecte de l'eixampla de l'Entreforc i el començament —enfront— del Torrent de Pareis. La paret o recingle de la dreta correspon a la Serra de ses

Farines; la del fons al Cingle del Niu del Voltor.

Per proseguir torrent avall prenim un senderó marcat pels excursionistes en el mateix esboldrec de l'inici del torrent, una part del qual es pot veure aquí.

cosa dels seus orígens en els temps misteriosos de la seva formació. A tothom fan aquells indrets l'efecte de cosa apocalíptica i aclaparadora. Els adjectius corrents, fins els més extraordinàriament ponderatius, queden aquí pàl·lids davant la realitat. Colossal, fantàstic, meravellós o espantós, són els únics mots que acudeixen tot seguit, però la realitat els torna inexpressius. La contemplació silenciosa i meditativa és la més adient actitud humana davant la grandiositat aclaparadora d'aquells indescriptibles paratges. El temps és allà per nosaltres una esglaiadora i turmentadora realitat: sense hipèrbole ni fantasia, quan arribam a l'Entreforc, sabem que no menys de quaranta milions d'anys estan contemplant des d'aquelles parets la nostra insignificant presència intrusa; la realitat d'un ésser petit, l'home, que ha sorgit dominador fa a penes uns instants i es proclama ja «rei de la creació». Clar que en el cervell, relativament menut, d'aquest ésser ha germinat una força misteriosa, la intel·ligència, capaç de comprendre el colossalisme dels muts elements de la roca i del temps i d'anar densentrançant amb perseverant insistència els misteriosos secrets que, des de molt abans d'ell existir, guarden enigmàtics aquells paratges.

Crec que tots aquells que, arribats a l'Entreforc i a la Fosca, es disposen a baixar pel Torrent de Pareis, aclaparats per la grandiositat del paisatge, traspassades les barreres del temps, pensen en les forces geològiques que estructuraren aquella realitat i es senten en certa manera interessats per la Geologia. Inclús aquells que desconeixen fins i tot l'existència de tal ciència presenten quelcom portentós que escapa a la normal mesura humana.

Per una major comprensió en la contemplació d'aquests meravellosos paratges de Mallorca, crec que s'hauria d'ambientar la seva descripció gràfica amb unes simples nocions, elementalíssimes i resumides, de la història geològica general de la Terra i particular de les Balears. A aquesta idea obeeixen les retxes que segueixen.

Després de molts estudis s'han arribat a determinar en la història de la Terra sis èpoques o eres, més o menys delimitades per les especials afinitats característiques:

ERA IGNA. (o de foc).

Duració: Incalculable nombre de mils de milions d'anys.

Característiques: La futura Terra és una esfera incandescent de materials en estat de fusió a temperatures altíssimes tal com és ara mateix el Sol, envoltada per una capa dilatadíssima de vapors metàl·lics.

ERA ARCAICA. (o agnostozóica = vida desconeguda).

Duració: Uns 1.500 milions d'anys.

Característiques: La Terra va adquirint per refredament una crosta sòlida de gran inestabilitat, fins convertir-se en una esfera ben delimitada d'uns 12.740 km. de diàmetre aproximadament, com és avui. Volcanisme intens. Moviments orogènics. Condensació i precipitació dels gasos que la envolten formant-se l'aigua, que ocupa les conques: aparició dels mars. Al final d'aquesta era comença tal volta a iniciarse la vida en l'aigua, amb formes simplicíssimes (unicelulars).

ERA PRIMARIA. (o paleozóica = vida primitiva).

Duració: Aproximadament 400 o 500 milions d'anys.

Característiques: Avanços i retrocessos marins. Volcanisme. Orografia. Comencen els plegaments. Climes desèrtics. Pantanisme. Rica fauna marina o aquàtica simple, principalment invertebrats. Després peixos cuirassats. Al final apareixen els rèptils. Fòssil marí característic d'aquesta era és el *trilobites*. En els continents escassa fauna. Flora: Palmes i falgueres gegants. Al final, aparició de les coníferes (= plantes de la família del pi).

ERA SECUNDARIA. (o mesozóica = vida intermitja).

Duració: uns 160 ó 180 milions d'anys.

Característiques: Comencen a diferenciar-se els climes continentals. Continuen els avanços i retrocessos del mar, descobrint o submergint continents. Volcanisme cada vegada més esporàdic. Inici del moviment alpi.

Segueixen algunes espècies animals anteriors: altres s'extingeixen. La fauna evoluciona. Moluscs. crustacis. Primers mamífers. Rèptils marins, fluvials i terrestres. Peixos amb esquelet. Primeres aus (dentats, o rèptils voladors). Grans sauris. El fòssil marí més característic és l'*ammonites*.

Perfeccionament i augment dels vegetals: plantes de fulles caduques d'acord amb els diferents estats climàtics.

ERA TERCIARIA. (o cenozóica = vida comuna).

Duració: Uns 70 milions d'anys.

Característiques: Avanços i retrocessos marins. Mars interiors, llacs i pantans. Gran volcanisme. Plegaments alpins. Clima tropical i subtropical. Formació dels lignits i petrolis. Fauna semblant a l'actual. Predomini dels mamífers i aus en els continents. Desapareixen els grans sauris i rèptils gegants. Peixos vertebrats i fauna marina semblant a l'actual. Desapareix l'*ammonites*: el fòssil marí més representatiu de l'era és el *nummulites*.

Rica i exuberant flora tropical amb extensíssims i tupits boscs i selves en les múltiples zones pantanoses: selves verges amb espècies que s'acosten a les actuals.

ERA QUATERNARIA. (o neozóica = vida nova o actual).

Duració: Tingué inici, segons recentíssims estudis, fa aproximadament dos milions d'anys.

Característiques: Glaciarisme, amb alternàncies de períodes de climes tropicals i suaus. Escassa activitat volcànica i de moviments telúrics i orogènics. Períodes diluvials. Estabilització climàtica segons les zones. Lenta modificació de relleus geòtics per forces suaus que encara segueixen actuant.

Fauna i flora semblants a les immediates anteriors i vivents en l'actualitat. Aparició de les races humanes: d'entre els mamífers superiors o homínids —fenòmen misteriós i trascendental, encara que no tant com la vida mateixa—, es destaca definitivament l'home.

Naturalment, la inconcebible durada d'aquestes eres geològiques, presentades així en forma tan general i esquemàtica, tingué dins d'elles mateixes múltiples formes i variacions de detall en tots els aspectes, que fan que els geòlegs distingeixin dins cada una diversos períodes i subperíodes, que aquí tan sols no s'esmenten. És igualment lògic de pensar que les fonses transformacions i evolucions dels mars, continents, animals i plantes no es varen efectuar repentinament, sinó amb una gradació tan lenta a través d'interminables sèries de mil·lenis, que ni fins i tot un ésser la vida del qual hagués durat varies generacions plegades, hagués pogut donar-se compte de cap mutació substancial en aquells elements.

Com es veu, la duració de les eres geològiques, donada la nostra limitada capacitat, cau gairebé fora de la nostra concepció del temps, puix amb dificultat ens poden fer càrrec aproximats de tals eternitats. Algú digué que l'home és la mesura de totes les coses. Per això, comparats amb la nostra fugacitat, mil anys ens semblen molt, vint mil estan ja quasi en el límit de la nostra possibilitat de comprensió. Però, ¿què són al costat de milions d'anys o de centenars de milions? Passats certs límits, igual dóna que es digui que una era durà 100 o 200 milions d'anys. I en realitat això a penes si representa uns minuts en el rellotge dels temps.

Per això els geòlegs, per tal de comprendre i fer comprendre tals mesures, recorren a símils dels quals es puga fer càrrec fàcilment la ment humana. Un d'aquests símils, molt freqüent en les obres de l'especialitat, consisteix en imaginar que el temps transcorregut des que la Terra, deixat l'estat igni, estrenà la seva crosta sòlida, fins avui, es redueix a l'espai d'un any. Hem d'encaixar dins aquests 365 dies, proporcionalment, les eres geològiques. I aproximadament correspondria:

A l'era arcaica: 9 mesos (de 1 gener al 30 setembre)

A l'era primària: 1 mes i 25 dies (del 1 octubre a 25 novembre)

A l'era secundària: 24 dies (del 26 novembre a 19 desembre)

A l'era terciària: 12 dies 20 hores (de 20 desembre a les 20 del dia 31)

A l'era quaternària: 4 hores (de les 20 a les 24 de dia 31)

En altres comparacions es limita el temps a un símil més compendiat, a fi de captar millor la correspondència. L'exemple que segueix, sense alterar la proporcionalitat de l'anterior, resulta molt més clar i moltíssim més impresionant. Deixa igualment fora l'època ignia i arranca del moment que, ja amb la crosta sòlida acabada de formar, la Terra ha adquirida la seva forma com a tal terra. La comparació es fa amb les 24 hores d'un dia i se li ha donat per títol:

TRENTA QUATRE SEGONS EN LA HISTÒRIA DEL MÓN'

«Imaginem que la història de la Terra, a partir de la solidificació de la crosta terrestre hagués transcorregut en 24 hores.

El cúmul de milions d'anys transcorreguts des de l'origen del nostre planeta equivaldrien d'aquesta manera a sols un dia i una nit. A mitjanit en punt comença aquesta curiosa història. La jove Terra acaba

¹ DESIDERIUS PAPP, *Los mundos habitados*.

d'obtenir una sòlida crosta i està envoltada d'una atmosfera pesada i vaporosa. Vers les cinc de la matinada aquests vapors es precipiten per tal de formar els oceans. Ja l'aurora compareix a l'horitzó quan comencen a germinar els primers éssers unicelulars en les ones salines. Entre les 11 i les 12 del dia neixen els primers éssers multicelulars. Els fermes Continents són desèrtics i estèrils, i no hi caben encara possibilitats de vida. Passades les 5 del capvespre comença ja l'evolució dels primers trilòbuls i braquiòpodes, primitius pobladors dels més antics mars de la terra.

S'acosten les 8 de la nit: en l'Europa central floreixen els boscs de falgueres i palmeres de l'era carbonífera. A les 9 i 50 minuts de la nit, els dragons prehistòrics, els temibles sauris, emprenen la seva expedició de conquesta per les mars, pels continents i pels aires. El seu pas per la terra dura gairebé una hora i mitja. El Rellotge del Món ha sonat ja les 11 de la nit i no es besllumen encara els primers éssers humans, per més que el planeta formigueja ja amb profusió d'espècies mamíferes.

¿Quan fa la seva entrada l'home en el gran teatre del món? ¿A les 11 i mitja? ¿Tal vegada a tres quarts de dotze? Ni de molt! Manca sols un minut per que en el rellotge del Cosmos sonen les campanades de la mitjanit i res no es beslluma encara de l'home. A la fi, 34 segons abans de les 12 apareix en el teatre de la vida un mamífer que ha après de caminar dret i, acusant un llampec d'intel·ligència, ha començat a servir-se conscientment de pedres i pals per ajudar-se en la lliuita per l'existència. La seva configuració és tosca i les seves reaccions quasi les d'una bèstia: I tanmateix, és l'home!

Només quatre segons abans d'acabar l'acte, reapareix en escena ja molt perfeccionat, amb el nom d'Home de Neardenthal. Una sexta part de segon abans de les 12, construeix la seva piràmide a Egipte el faraó Cheops. S'està exhaurint ràpidament el temps! Un quinzau de segon abans d'arribar al límit, neix a Betlem de Judà Jesucrist, i a l'instant sonen les campanades que marquen la fi de l'escena en el rellotge dels temps: Es ara!

I tot el drama tràgic de la civilització queda reduït a uns segons a uns ínfims instants. Trenta quatre segons de la història de la Terra: vetaquí lo que du d'existència el gènere humà dins les 24 hores que fa que existeix el nostre món, ja sòlid i format tal com el coneixem. En aquest efímer espai de temps, tan mínim i tan insignificant com el temps necessari per respirar tres vegades, s'inclou el naixement i mort de deu milers de generacions, tota l'existència de l'home des del quadrumà a l'actual; tot en 34 segons còsmics que, en tot cas, seran equivalents a la durada d'un milió d'anys terrestres».

Fins aquí ve expressat un breu resum de la història general de la Terra; però el nostre interès immediat es centra entorn del petit món que ens rodeja, les Balears, Mallorca principalment, i dins Mallorca l'espectacular clivella que en les calisses de la Serra Nord determina els torrents d'*Aubarca*, *Gorg Blau* i *Pareis* amb el seu nus de unió a l'*Entreforc*.

Molt resumida, la seva situació a través de les distintes eres geològiques, pel que sabem avui, sembla haver estat:

ERA ARCAICA. (o agnostozóica).

Començà fa uns 2.230 milions d'anys i durà aproximadament 1.500 milions d'anys. La manca de fòssils per ausència de vida durant aquesta era no permet de fixar cap situació de terres o mars, ni deduir amb alguna seguretat l'existència o inexistència del que després serien les Balears.

ERA PRIMARIA. (o poleozóica).

Començà fa uns 730 milions d'anys i en durà aproximadament 500 milions. Durant el seu període Devònic quasi tota una franja paral·lela a l'actual Equador de la terra (sembla que no sempre els pols terrestres estigueren en el mateix lloc, ni en el que ocupen avui) estigué ocupada per un ample, allargadíssim i pregon mar, que els geòlegs han batejat amb el nom de Thetis. Fou el primer antecessor del Mediterrani i cobria pel Nord gairebé tota Europa Sud, i pel Sud gran part del que avui és Africa del Nord. En el fons d'aquesta allargada faixa estaven submergides multitud de terres actuals, fins el mateix Japó. D'aquest mar pregon emergien algunes terres disseminades, i entre elles alguna cosa del que després seria Menorca, amb el seus terrenys devònics, carbonífers i pèrmics. Aquest mar allargat estava limitat al Nord i Sud per sengles compactes i extensos continents que en el Terciari, amb les seves fortes pressions tangencials, determinarien els plegaments que farien sorgir el fons d'aquest mar, donant naixença a colossals cordilleres. Entre les quals, a Europa, els Alps i els Pirineus i, pel que respecta a nosaltres, les serres Nord i Sud de Mallorca, i les pròpies Balears en la seva realitat actual.

(Continua en el següent fascicle n.º 16)

RUTES PUBLICADES

- 1.—Pollença - Castell del Rei. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 2.—Port de Sóller - Bàltx d'Amunt - Sóller (Pel Pas de S'Heura).
- 3.—Lluc pel camí vell de Selva.
- 4.—Valldemossa - Sa Gubia. (Per Pastoritx i Muntanya).
- 5.—Lluc - Torrent dels Boverons - Lluc. (Pel Pas de Sa Mata).
- 6.—Mortitx - Cova de Ses Bruixes - Mortitx.
- 7.—La Carretera a la Calobra. (Per Selva i Caimari).
- 8.—Sant Jordi - Puig de Galdent - Sant Jordi. (Per la Vall de Punxuat).
- 9.—Solleric - Puig d'Amós - Solleric. (Per Comasema).
- 10.—Establiments - Pouet de Sobremunt - Establiments. (Per Sarrià i Bunyolí).
- 11.—Pollença - Puig de Ca - Pollença. (Per Es pujol i Fartàritx des Racó).
- 12.—Santa Maria del Camí - Avenc de Coanegra. (Pel Torrent del Freu).
- 13.—Mortitx - La Malé. (Per Pedruixella i Ariant).
- 14.—Castell d'Alaró.
- 15.—Torrent de Pareis. I) Escorca - L'Entreforc i La Fosca.

EN PREPARACIO: algunes altres.

Depòsit Legal P. M. 1769-1966.

Es propietat de l'autor.
Prohibida la reproducció.
© Jesús García Pastor.

Fotografies i text; revelat, ampliació, unió de les fotografies i direcció de la edició: Jesús García Pastor.
Gràfic de l'itinerari: Melcior Rosselló Simonet.
Traducció del castellà: Joan Pons i Marqués.
Imprès per Miquel Ferrer Sureda.
Grabats: Grabograf, S. A. (Madrid).
Cuché extra fabricat per Sarrió C.A.P.

Preu de venda:

110 pts.